

การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคม
ในชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน
บ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย

พลตำรวจตรี ธีร สิงห์อุดม
ผู้บังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 2
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561 - 2562

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสาร
วิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคม ในชุมชนเขต
บริการศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านแม่เหลอ อำเภอมะเข่เรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”
ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา ของ พลตำรวจตรี ธีร สิ้นห่อดม เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๑ ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๑ – ๒๕๖๒

พลโท

(จรรฤทธิ์ นิลกำแหง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเลียงทางสังคมในชุมชน
เขตบริการศูนย์การเรียนรู้ ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลออ่าเภอแม่
สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย พลตำรวจตรี ณิชู สิงห์อุดม **หลักสูตร** วปอ. **วันที่** 61

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความเลียงทางสังคมใน
ชุมชนชายแดน ศึกษาการจัดการความรู้ในการแก้ไขปัญหาความเลียงทางสังคมในชุมชนเขตบริการ
ศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลออ่าเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยวิธีการ
สัมภาษณ์เชิงลึก โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้บริหารภายในหน่วยและผู้บริหารภายนอก
หน่วยที่มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและร่วมบูรณาการกับศูนย์การเรียนรู้
ตำรวจตระเวนชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 10 ท่าน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ผลพวงของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยและการติดต่อสื่อสารไร้
พรมแดนที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงนั้น ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของคนใน
ชุมชนชายแดนอย่างก้าวกระโดด ประชาชนต้องเผชิญกับความเลียงที่จะเกิดขึ้นมาพร้อมกับความ
ทันสมัย อัตราการรับรู้และการเรียนรู้เกี่ยวกับความเลียงต่าง ๆ และศักยภาพในการป้องกันตนเอง
จากภัยคุกคามของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ ก้าวไม่ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง
ดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนชายแดนเกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาวัฒนธรรมประเพณี
เสื่อมถอย ปัญหาความยากจน และปัญหาการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ประกอบกับ
การเข้าไม่ถึงทรัพยากรและบริการของรัฐอย่างเท่าเทียมกับชุมชนเมือง จนกลายเป็นปัญหา
สังคมที่เปราะบางและอ่อนแอทั้งร่างกายและความคิด จึงอาจเป็นปัจจัยเหตุให้คนกลุ่มนี้ไปเกี่ยวข้อง
กับการกระทำผิดกฎหมายได้ ด้วยแรงจูงใจของค่าตอบแทนที่สูงกว่า ดังนั้น ตำรวจตระเวนชายแดน
เป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
ประชาชนในชุมชนชายแดนมานานกว่า 60 ปี และประสบความสำเร็จมาอย่างต่อเนื่อง

การป้องกันและแก้ไขปัญหาความเลียงทางสังคมที่ผ่านมา ครูโรงเรียนตำรวจตระเวน
ชายแดน ได้ดำเนินการจัดการด้วยการ 1. ให้การศึกษาแก่เด็ก เยาวชนและประชาชน 2. พัฒนาขีด
ความสามารถของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 3. ฝึกออาชีพให้เยาวชนและประชาชน 4.
พัฒนาสถานศึกษาเป็นศูนย์บริการความรู้ 5. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 6. อนุรักษ์วัฒนธรรม

และภูมิปัญญาท้องถิ่น 7. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการจัดการทั้ง 7 ด้านนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถป้องกันตนเอง ครอบครัว และชุมชนจากภัยคุกคามได้อย่างมั่นคง แนวทางการพัฒนาคือ รร.ตชด. ควรเป็นศูนย์กลางของการติดต่อประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานและเป็นศูนย์แหล่งเรียนรู้ของชุมชน และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการสืบค้น รวบรวม จัดเก็บความรู้ไว้ในระบบฐานข้อมูล วิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยด้านการแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มคนไร้สัญชาติในชุมชนเขตนบริการ รร.ตชด. เพื่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนชายแดน

ABSTRACT

Title Knowledge management for social risk solution in Border Patrol Police community service learning center of Ban Mae Lao, Mae Sariang, Mae Hong Son Province.

Field Social - Psychology

Name Pol.Maj.Gen. Nat Singudom **Course** NDC **Class** 61

The research study on “The social risk problem in border community and knowledge management for social risk solution in Border Patrol Police community service learning center of Ban Mae Lao, Mae Sariang, Mae Hong Son Province.” Use in-depth interview by selection of 10 key information from internal & external management that have skill and work experience and integrated with Mae Hong Son Border Patrol Police leaning center. This results found that.

The rapid and stormy effect of advanced modern technology and borderless communication lead to the leap change of human lifestyle in border community. People must face the risks that will arise with the modern, perception rate, various risks learning and the potential of self-protection from threads still low level and cannot responded from this change leads to border community problems for examples drugs, deteriorate of cultural tradition, poverty and resource and environmental destruction. Combine with the inaccessibility of resource and public service equal with urban until it becomes a sensitive and weak social issue of physical and mind. It was the cause factor of this people group be related with illegal issue by high incentive. Thus, The Border Patrol Police was the main responsibility unit for provide relief and quality of life development of the people in the community for more than 60 years of frontier and consistently successful.

For recent protection and social risk solution, Border Patrol Police teacher were implemented with 1. Provide education for children, youth and citizen. 2. Competency development of Border Patrol Police teacher. 3.Skill training for youth and citizen. 4. Enhanced school to knowledge service center. 5. Participation of all sectors. 6. Conservation of culture and local wisdom. 7. Conservation of natural resource and

environment protection. For 7 issue managements bring community development and people of community development to strong and self-protection of own family and community from threads. The way of development for Border Patrol Police school should be the center of coordination between community and unit, included community learning center and use modern technology for seek, gather and store knowledge in database systems. The next recommended research should study social inequality solution of stateless persons in community service area of Border Patrol Police school for develop and increase quality of citizen life living located in border community.

คำนำ

จากกระแสโลกาภิวัตน์และการขยายตัวของกระแสทุนนิยม ส่งผลให้ชุมชนชายแดนเกิดปัญหาสังคมจนขยายวงกว้างและรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาแรงงานเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่เสื่อมถอย ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนชายแดนทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างเลี่ยงไม่ได้ ด้วยสภาพพื้นที่ที่ติดชายแดนเมียนมา เป็นป่าเขา ทุรกันดาร ห่างไกลคมนาคม จึงเกิดช่องทางธรรมชาติในการผ่านเข้า-ออกเป็นจำนวนมาก ที่ชุมชนชายแดนทั้ง 2 ฝั่งไปมาหาสู่กัน ในลักษณะวิถีชาวบ้าน เยี่ยมเยียนเครือญาติ ส่งผลให้สิ่งผิดกฎหมาย เช่น คนสินค้า และบริการแอบแฝงปะปนมากับสิ่งเหล่านี้ได้โดยง่ายและสะดวก และยากต่อการตรวจสอบสกัดกั้นจากเจ้าหน้าที่รัฐได้อย่างทั่วถึง ทำให้สิ่งผิดกฎหมายเหล่านี้เข้ามาอาศัยชุมชนชายแดนเป็นที่พักพิง แหล่งพักยา และหลบซ่อน ประกอบกับชุมชนชายแดนประสบปัญหาความยากจน และมีการรับรู้ เรียนรู้ความเสี่ยงที่ต่ำ เป็นปัจจัยเหตุให้ประชาชนในชุมชนชายแดนเข้าร่วมขบวนการกระทำผิดสิ่งกฎหมายด้วย จึงนำมาสู่ปัญหาความเสี่ยงทางสังคม ความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ เด็ก และสตรี ได้รับผลกระทบมากที่สุดซึ่งจัดเป็นกลุ่มที่อ่อนแอในสังคม ชุมชนชายแดนจึงตกอยู่ในภาวะเปราะบางและอ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ ที่ต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ มากมาย โดยไม่สามารถป้องกันภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นได้ ประกอบกับการเข้าไม่ถึงในการบริการทรัพยากรและการบริการจากภาครัฐอย่างเท่าเทียม เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม และความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรอย่างทั่วถึงได้ นำไปสู่การขาดความเชื่อมั่น ศรัทธา และไว้วางใจต่อหน่วยงานภาครัฐ ขณะเดียวกันประชาชนชุมชนชายแดนขาดความความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีความหวาดกลัวต่อภัยคุกคามและรู้สึกไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาชุมชนชายแดนและการจัดการความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคม ด้วยการให้ความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ผสมผสาน ปลุกฝังจิตสำนึก ความตระหนักรู้ผิดชอบ ชั่ว-ดี ความสามัคคีคนในชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคมในการจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการทุกขั้นตอน และความร่วมมือหน่วยงานบูรณาการ โดยครุฑารวจตระเวนชายแดนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางในการประสานงาน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาชุมชนชายแดนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จนพัฒนาชุมชนให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันต่อสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปและสิ่งที่จะเกิดขึ้น สามารถปรับประยุกต์องค์ความรู้ใหม่-เก่า จน

ณ

นำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ รวมถึงเพิ่มศักยภาพชุมชนชายแดนในการเตรียมพร้อม
ป้องกันภัยคุกคามได้ดียิ่งขึ้น ลดความหวาดกลัว สามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุขได้อย่างมั่นคง

การวิจัยในครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากผู้บังคับบัญชา
ผู้บริหารหน่วยงานที่ร่วมบูรณาการ และผู้นำชุมชนที่กรุณาให้ข้อมูลสำคัญ ตลอดจนอาจารย์ที่
ปรึกษา ครอบครัว เพื่อน ผู้ใต้บังคับบัญชาที่กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข และช่วยเหลือ
ความอำนวยความสะดวก ช่วยให้ผลงานวิจัยฉบับนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น
ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

พลตำรวจตรี

(ณัฐ สิงห์อุดม)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ค
คำนำ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
คำจำกัดความ	6
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
ความเสี่ยงทางสังคมไทย	9
แนวทางการพัฒนาสังคมไทย	9
ปัญหาความเสี่ยงทางสังคมชุมชนชายแดน	12
แนวคิดทฤษฎีการจัดการความรู้	14
หน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน	19
แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม	21
กรอบแนวคิดในการวิจัย	24
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
บทที่ 3 บทบาทของตำรวจตระเวนชายแดนกับการจัดการความรู้เกี่ยวกับ	
การแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียน	
ตำรวจตระเวนชายแดน บ้านแม่หลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	27
ประวัติตำรวจตระเวนชายแดน	27

สารบัญ

	หน้า
โครงสร้างกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	28
ข้อมูลสำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	30
บทบาทตำรวจตระเวนชายแดนต่อการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา ความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน บ้านแม่เหลอ	35
บทที่ 4 ผลการวิจัย	39
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	39
แนวทางการจัดการความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนที่เหมาะสม	46
แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมไทย	47
ปัญหาและอุปสรรค	48
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	49
สรุป	49
ข้อเสนอแนะ	57
บรรณานุกรม	59
ภาคผนวก	61
ผนวก ก ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์	62
ผนวก ข ข้อความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย	64
ผนวก ค สัมภาษณ์	66
ประวัติย่อผู้วิจัย	70

ณ

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
3-1 โครงสร้างกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน 2561	29

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน จากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของ ชาวป่าชาวเขาเผ่าต่างๆ หรือประชาชนไกลกมนาคม คือความเจริญ ซึ่งมีการดำรงชีวิตแบบชาวป่า ความเป็นอยู่ลำบาก ยากจน แร้นแค้น และได้รับการบริการจากภาครัฐน้อย ต่างภาษา ต่าง วัฒนธรรมจากชนเมือง ตลอดจนต้องเผชิญกับภัยอันตรายจากโจรผู้ร้าย ที่ยังคงมีสถานการณ์ไม่ สงบในบางพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงและอ่อนแอสูงต่อการเข้าถึงของ ปัญหาภัยคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้าน แม้ว่าจะไม่มีปรากฏเป็นภัยคุกคามด้วยกำลังโดยตรงก็ตาม แต่ก็ได้มีการแทรกซึมผ่านเข้า-ออกตลอดแนวชายแดน เพื่อหาสมาชิกแนวร่วม ชักจูง และ สนับสนุน ไปในทางที่ผิดกฎหมาย หรือหลงผิดไปร่วมมือด้วยได้โดยง่าย จนกลายเป็นปัญหาศึกษาสอง หน้าที่จากภายนอกและภายในประเทศ ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติในที่สุด (เจริญฤทธิ์ จรัสโรมรัน, 2549, หน้า 167)

ปัจจุบันชุมชนชายแดนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภาวะ โลกภิวัตน์ที่มุ่งเน้น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและแสวงหาความรู้ความก้าวหน้าจากความทันสมัย ส่งผลต่อชุมชน ชายแดนทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งเจตนาและไม่เจตนา ของปัญหาที่จะเกิดความเสี่ยงต่าง ๆ ในสังคม และเกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง กว้างขวาง ขึ้น ทำให้ชุมชนชายแดนตกอยู่ในภาวะความเปราะบางทางสังคมได้ง่าย เพราะขาดการรับรู้ต่อความ เสี่ยงทางสังคมอ่อนแอ การไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ ขาดการศึกษา และการ เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนปัญหาความยากจน ส่งผลให้มีโอกาสในการประสบกับความ เสี่ยงทางสังคมสูงยิ่งขึ้น อาจก่อให้เกิดความสูญเสียหรือความเสียหายต่อวิถีการดำรงชีวิต และอาจทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในสังคมในทิศทางที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ปัญหา อาชญากรรม ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาความขัดแย้งหรือความรุนแรงในสังคม ปัญหาการสุกร่อนของประเพณีและวัฒนธรรม และการสูญหายไปของทักษะองค์ความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น (ปนัดดา ภูเจริญศิลป์ และคณะ , 2555) ประชาชนชุมชนชายแดนขาดภูมิคุ้มกันจาก ผลกระทบดังกล่าว ตามไม่ทันต่อความเจริญก้าวหน้าที่ทันสมัยของสังคม ส่งผลให้เด็ก เยาวชน และ ประชาชนอาจตกเป็นเหยื่อของการก่ออาชญากรรมตามแนวชายแดน เช่น การค้ายาเสพติด การค้า

มนุษย์ ฯลฯ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือความต้องการเสริมรายได้ครอบครัว ล้วนนำมาซึ่งปัญหาความเลื่อมทางสังคมทั้งสิ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สร้างความรู้สึกรู้สึกให้ประชาชนชุมชนชายแดนรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน เกิดความหวาดกลัวที่จะได้รับอันตรายผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวที่จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืนคือ การให้การศึกษาให้ความรู้กับประชาชนเป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐดำเนินการ โดยโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ครู รร. ตชด.) ในการให้ความรู้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชน ให้สามารถเรียนรู้ภาษาไทย พูดย่อ อ่าน เขียน และติดต่อสื่อสาร ทำความเข้าใจตรงกันได้ในเรื่องต้น ซึ่งการพัฒนาคนก่อนถือเป็นปัจจัยที่สำคัญ ดังที่ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ประเทศย่อมได้เปรียบทางการแข่งขันในทุกด้าน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 /2557) การพัฒนาคนสู่สังคมการเรียนรู้ โดยหน่วยงานภาครัฐต้องเข้าใจและร่วมมือสนับสนุนในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาประชาชนให้เกิดการเรียนรู้อย่างจริงจัง นำองค์ความรู้ไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาตนเองและท้องถิ่น โดยการเรียนรู้แบบถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้รู้ต่าง ๆ ด้วยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในชุมชน ภายใต้แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2560-2569) ขยายการพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่ประชาชนในชุมชนที่ห่างไกล ความเจริญได้อย่างทั่วถึง และบรรลุผลสำเร็จตามปรัชญาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ว่า “สร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง” เปรียบเสมือนสร้างคนชายแดนให้เป็นรั้วชายแดนที่มีชีวิตทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ของชุมชนชายแดนในลักษณะการเรียนรู้หรือถ่ายทอดจากชีวิตประจำวัน โดยเริ่มจากครอบครัว เครือญาติ ซึ่งถือปฏิบัติกันมาหลายชั่วอายุคน แบบวิถีชีวิตธรรมชาติ สืบสอน จำจด จนกลายเป็นวัฒนธรรมหรือประเพณีสืบทอดกันมา แต่ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การให้บริการ การรับรู้ข่าวสาร และการแข่งขันที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้คนในชุมชนชายแดนได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับชุมชนเมือง จากที่เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยสามารถเข้าถึงได้ทุกพื้นที่ ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตแบบเดิมอาจก้าวไม่ทันต่อความทันสมัย (ปนัดดา ภูเจริญศิลป์ และคณะ, 2555) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ครู รร. ตชด.) จำเป็นต้องปรับกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับปัจจุบันอย่างเป็นระบบ โดยการถ่ายทอดความรู้และรวบรวมองค์ความรู้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการรวมกลุ่มของคนในชุมชน รวมถึงกฎ ระเบียบ กติกา การสื่อสาร การตรวจสอบ กิจกรรม งบประมาณ และการรับรู้ความเสี่ยงของชุมชน ล้วนมีผลต่อการปรับตัวและการจัดการ

ความเสี่ยงทางสังคมอันเป็นผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและประเพณี ในรูปแบบการจัดศูนย์แห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ทักษะ ประสบการณ์และเรียนรู้ ด้วยวิธีการสอน ฝึกอบรม ประชุม/สัมมนาและกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี โดยการเชิญผู้รู้ในชุมชน มาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน โดยโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และถ่ายทอด องค์ความรู้ การฝึกอบรมให้ความรู้ภัยอันตรายจากยาเสพติด และการส่งเสริมรายได้ จัดฝึกอบรม การเพาะเห็ด เป็นต้น สำหรับการจัดเก็บองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่และนำความรู้ไปใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อชุมชนอย่างเป็นทางการและผู้สนใจศึกษา โดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวช่วยในการ จัดการความรู้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทุก ๆ ด้านมากยิ่งขึ้น

การศึกษาวิจัยการจัดการความรู้นี้ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคือความเสี่ยงทางสังคมในชุมชน ชายแดน ที่อาจจะเกิดขึ้นจากผลของสถานการณ์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น และเพื่อสร้างและเพิ่ม ศักยภาพให้ชุมชนชายแดนเข้มแข็ง สามารถป้องกันภัยอันตรายได้ สร้างความมั่นคงพื้นที่ชายแดน ในระดับท้องถิ่นและเศรษฐกิจของประชาชนทั้งสองประเทศ ตลอดจนช่วยให้ตำรวจตระเวน ชายแดน ได้รวบรวมองค์ความรู้ปัญหาที่เป็นความเสี่ยงทางสังคมชุมชนชายแดน วิธีการจัดการ/ ถ่ายทอดความรู้ และแนวทางการพัฒนา/เสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ให้เกิดความเข้มแข็งในการจัดการ ความรู้ของชุมชนตนเองอย่างยั่งยืน และนำผลการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการความรู้ด้านอื่น ๆ ในเขตบริการ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้มา ประกอบการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติราชการประจำปีของกองบัญชาการตำรวจตระเวน ชายแดน ในการแก้ไขปัญหาคือความเสี่ยงทางสังคมชุมชนชายแดน ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมบนพื้นฐานของ ความแตกต่างของพื้นที่ สถานการณ์ ภาษา และวัฒนธรรมประเพณี นำไปสู่การพัฒนาชุมชน ชายแดนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การ เรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคือความเสี่ยงทางสังคมในชุมชน ชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัด แม่ฮ่องสอน

3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาดังนี้

1. ด้านเนื้อหา : โดยผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบในการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและต่างประเทศ

1.2 วิเคราะห์สภาพปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3 วิธีการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.4 เสนอแนวทางทางการจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสถานการณ์ปัจจุบัน

2. ด้านประชากร

ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงพื้นที่ชายแดนและด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องหรืออาศัยความเชี่ยวชาญทางวิชาการเชื่อมโยงและสอดคล้องกับภารกิจ สถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนบนความแตกต่างของภูมิศาสตร์ประเทศ ซึ่งกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลักไว้ จำนวน 10 ท่าน ดังนี้

2.1 ผู้บริหารกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 3 คน

2.2 หัวหน้าหน่วยงานร่วมบูรณาการกับครู รร.ตชด. จำนวน 3 คน

2.3 ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 1 คน

2.4 ผู้นำชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 3 คน

3. พื้นที่เป้าหมาย ชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ระหว่างเดือน 16 ตุลาคม 2561 – 31 สิงหาคม 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมข้อมูลเรื่องแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคม จากห้องสมุดที่เกี่ยวข้อง เช่น ห้องสมุดวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เอกสารการประชุม รวมทั้งเอกสารประกอบการศึกษาด้านความเสี่ยงทางสังคมของสถาบันการศึกษาต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางเว็บไซต์

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์ด้านพื้นที่และด้านปัญหาสังคมชุมชนชายแดน จำนวน 10 คน

2. การจัดระเบียบข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิดังที่กล่าวมาแล้ว จากนั้นนำข้อมูลมาจัดระเบียบและตรวจสอบถูกต้อง (Validity) ความสมบูรณ์ของข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะเตรียมข้อมูลไว้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล เพื่อแยกแยะให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ เป็นประเด็นรายชื่อของวัตถุประสงค์ เพื่อตอบตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

4. การตรวจสอบข้อมูล

ทำการตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธีแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ที่แตกต่างกัน คือ ถ้าข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่ที่จะเหมือนกันหรือไม่ ตลอดจนผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปจะเหมือนเดิม ส่วนการตรวจสอบด้านข้อมูล ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการทบทวนข้อมูลต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ข้อมูลวิจัยมีความน่าเชื่อถือและสมบูรณ์เพียงพอ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบสภาพปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน
2. ทราบแนวทางการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชน
3. ผลการศึกษาสามารถนำไปศึกษาต่อยอดในการจัดการความเสี่ยงทางสังคมในพื้นที่ชายแดนอื่น ๆ ในลักษณะเชิงลึก ประจำปี 2563
4. สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษามาประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการประจำปี 2563

คำจำกัดความ

การจัดการความรู้	หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการเรียนรู้ความรู้ในชุมชนชายแดน โดยความร่วมมือของครูตำรวจตระเวนชายแดนและชุมชนชายแดนในการขับเคลื่อนของการจัดการความรู้ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ในชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการจัดการความรู้ โดยผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ความเสี่ยงทางสังคม	หมายถึง เป็นเหตุการณ์หรือการกระทำที่จะส่งผลกระทบต่อการค้ามนุษย์ของประชาชนชุมชนชายแดน โดยก่อให้เกิดความสูญเสียหรือความเสียหายต่อวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงเกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากผลของภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ที่เข้าถึงชุมชนชายแดน ขณะเดียวกันประชาชนชายแดนยังก้าวตามไม่ทันต่อสิ่งที่เปลี่ยนแปลง เพราะขาดการศึกษา ขาดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วยข้อจำกัดของสภาพพื้นที่ห่างไกลคมนาคม ได้รับการบริการภาครัฐน้อย จึงอยู่ในกลุ่มเสี่ยงภัยสังคม จำเป็นต้องปรับตัว หรือหาวิธีการที่จะ

จัดการกับปัญหาดังกล่าว เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่
ได้ตามปกติและอาจรวมไปถึงการรวมกลุ่มในรูปแบบ
ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา สามารถพึ่งตนเองได้
ก่อให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน รวบรวมความคิด
ประสบการณ์ และใช้ทรัพยากรร่วมกัน และทำ
กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดการต่อรองในการ
จัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

เขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจ ตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ	หมายถึง เป็นแหล่งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในพื้นที่ชายแดน บ้านแม่เหลอ เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ของชุมชน เป็น แหล่งจัดเก็บองค์ความรู้ชุมชน และเป็นศูนย์ร่วมบูรณา การระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชน และเป็น ศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน
พื้นที่ชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน	หมายถึง เป็นพื้นที่ชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอนติดต่อกับประเทศ เมียนมา
บทบาทตำรวจตระเวนชายแดน	หมายถึง การปฏิบัติภารกิจหรือการทำหน้าที่ของตำรวจตระเวน ชายแดนภายใต้นโยบาย คำสั่ง ระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับ ที่ได้รับมอบหมายในพื้นที่ชายแดนที่ รับผิดชอบ มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับบริบท สภาพแวดล้อม สถานภาพ สถานการณ์ในปัจจุบันและ อนาคต

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในบทนี้ ผู้วิจัยศึกษาทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร ตำรา และงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถดำเนินการไปตามกรอบในการอธิบายการศึกษาในครั้งนี้ โดยมีประเด็นเนื้อหาสำคัญที่เกี่ยวข้องดังนี้

ประเทศไทยมีชุมชนชนบทที่ห่างไกลความเจริญเป็นจำนวนมาก และชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้มีความสำคัญต่อประเทศ เป็นโครงสร้างสังคมพื้นฐานของประเทศ การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้ชุมชนท้องถิ่น มีความอ่อนแอเพราะขาดอำนาจในการจัดการตนเอง เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาจะแยกไกลการพัฒนาและแยกคนเป็นส่วน ๆ มีกลุ่มองค์กรเกิดขึ้นมากมาย ไม่สัมพันธ์กันทำให้ผู้คนในชุมชนขาดความมั่นใจและอำนาจในการจัดการการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นเอง เกิดระบบอุปถัมภ์ โดยองค์กรหน่วยงานและการเมืองมักครอบงำ ความคิด ทำตัวเป็นเจ้าของคนในพื้นที่ ผู้คนรุ่นใหม่ทอดทิ้งถิ่น ไม่กลับมาพัฒนาบ้านเกิด คนที่อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากโครงสร้างเชิงระบบและการบริหารจัดการ รัฐบาลส่วนกลางมีอำนาจรวมศูนย์มากมาย และมีความสลับซับซ้อนด้วยวิธีการจัดการและข้อกฎหมาย กลไกที่เป็นอยู่ของแต่ละหน่วยงาน ทำให้การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาสำคัญของพื้นที่ต่าง ๆ ทำได้ยาก มีข้อติดขัดต่าง ๆ และไม่ต่อเนื่อง เป็นผลให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นโครงสร้างชุมชนพื้นฐานมักเป็นผู้ถูกกระทำ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมและเกิดความเปราะบาง อ่อนแอ โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนตามแนวชายแดน มีความอ่อนแอ เปราะบางมากกว่าในพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในด้านการศึกษา สาธารณสุข และการบริการขั้นพื้นฐาน ที่ยังไม่เท่าเทียมกันกับสังคมเมือง ด้วยข้อจำกัดของความห่างไกลคมนาคมยากต่อการเข้าถึงของหน่วยงานภาครัฐ และปัญหาอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกับประชาชนในชุมชนชายแดน เพื่อให้เข้าใจแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังกล่าวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะบางพื้นที่ประชาชนอาศัยอยู่ห่างไกลคมนาคมมาก ไม่สามารถติดต่อสื่อสารหรือพูดภาษาไทยได้ จึงยากต่อการพัฒนาต่าง ๆ ได้เท่าที่ควร ดังนั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีบทบาทในการจัดการ ส่งเสริม และพัฒนาชุมชนชายแดนให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันสิ่งใหม่ ๆ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ เพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างโอกาสให้ชุมชนอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม รวมถึงเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

โดยให้ผู้นำชุมชนและประชาชนเป็นหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เพื่อให้การจัดการและการพัฒนาชุมชนชายแดนเป็นไปอย่างยั่งยืน (คณะกรรมการปฏิรูปสังคม ชุมชน เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส, 2558)

ความเสี่ยงทางสังคมไทย

สังคมไทยกำลังก้าวไปสู่ความทันสมัย ภาวะความอันตรายก็เพิ่มปริมาณและรูปแบบใหม่ๆ มากขึ้นทุกขณะ ขณะเดียวกันความรู้สึกหวาดระแวงก็แผ่ขยายเพิ่มไปในหลาย ๆ อาณาบริเวณของสังคมในวงกว้าง ส่งผลให้ประชาชนรู้สึกไม่ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่เข้ามาในการดำเนินชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งความไม่ไว้วางใจยิ่งดำรงอยู่ สิ่งเหล่านี้ เกิดขึ้นไม่ใช่เพราะสังคมรู้สึกหวาดระแวงอย่างเกินควรแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่ แต่สังคมไทยกำลังกลายเป็นสังคมความเสี่ยงโดยไม่ตระหนักรู้กัน ขอมเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้หากประชาชนทั่วไปจะรู้สึกตระหนักรู้ต่อความเสี่ยงอันนำมาสู่ความทุกข์ร้อน ทั้งความเสี่ยงที่เกิดจากภายนอกและภายใน บางอย่างเราสามารถควบคุมและป้องกันได้ แต่บางอย่างเหนือการควบคุมและป้องกัน เช่น ความแตกต่างของสภาพพื้นที่ สถานการณ์ สภาพแวดล้อมภายนอกที่เข้ามากระทบวิถีชีวิต และบางอย่างสามารถควบคุมและป้องกันได้ เช่น วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ค่านิยม และองค์ความรู้ ที่มีอยู่ในตัวบุคคลในชุมชน ดังนั้น ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องค้นหาวิธีการจัดการควบคุมและป้องกันความเสี่ยงทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะของความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนที่มองผลกระทบต่อพฤติกรรมความเสี่ยงอันนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชน (สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. 2545) ภายใต้ทิศทางแผนการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) เป็นหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

แนวทางการพัฒนาสังคมไทย

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้มุ่งเน้นการพัฒนาโดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการกำกับทิศทางการพัฒนาประเทศให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ คำนึงถึงการวางรากฐานการพัฒนาในระยะยาว คนในชาติจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณธรรม จริยธรรม ความเพียร และมีจิตสำนึก คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ รวมถึงให้มีความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีสำคัญในการขับเคลื่อนแผนฯ ทั้งการปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบ กลไกการทำงานที่มีหน้าที่ผลักดันประเด็นการพัฒนาสำคัญต่าง ๆ และกลไกที่เกี่ยวข้องกับการใช้องค์ความรู้ เพื่อให้ประเทศก้าวไปสู่สังคมที่

“มันคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ได้ในอนาคต ซึ่งแผนดังกล่าวได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เพื่อสู่ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนชายแดนอย่างยั่งยืนโดยอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนแผนฯ ให้บรรลุผลเป้าหมาย ซึ่งกำหนดองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง สร้างองค์ความรู้ และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยนำเฉพาะประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระบบสาธารณสุขที่เข้มแข็ง มีการจัดทำระบบบริการสุขภาพที่ดี มีโรงพยาบาลที่ทันสมัยและมีความชำนาญเฉพาะ ส่งผลทำให้สามารถสร้างงานด้านส่งเสริมสุขภาพ เช่น อุตสาหกรรมเพื่อสุขภาพและการแพทย์ครบวงจร และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น

วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) ค่านิยมของสังคมที่ยอมรับแนวความคิดใหม่ ๆ และยอมรับความล้มเหลว (Failure acceptance) จะเป็นตัวกระตุ้นให้คนในสังคมกล้าคิดค้นนวัตกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยงสูง นอกจากนี้ ความไว้วางใจระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันและผู้ประกอบการกับภาครัฐก็มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการทำงานเป็น เครือข่ายซึ่งเป็นลักษณะการทำงานที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจหรือสังคมฐานความรู้

ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การพัฒนาที่ขาดความสมดุลและยั่งยืนในอดีตได้ทำให้เกิดปัญหาเชิงโครงสร้างอำนาจ ที่นำไปสู่การกระจุกตัวของการพัฒนาและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองและ ความแตกแยกในสังคมไทย ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการรับมือต่อความท้าทายอื่น ๆ ที่ประเทศไทยต้องเผชิญ เช่น การพัฒนาทุนมนุษย์และความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย การพัฒนา การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัย การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ เป็นต้น (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ความสำคัญในการสร้างสังคมไทยให้ก้าวไปสู่สังคมในศตวรรษที่ 21 ที่คนไทยมีสุขภาพที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ มีความเท่าเทียม มีการกระจายความเจริญ มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาสำคัญของประเทศได้ และการสร้างองค์ความรู้ ที่มุ่งเน้นการวิจัยพื้นฐานเพื่อสะสมความรู้และการพัฒนาต่อยอดด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงด้านสังคมและความเป็นมนุษย์ ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม เช่น การละเมิดสิทธิเสรีภาพ การปลูกจิตสำนึก เป็นต้น รวมถึงกระแสสังคมฐานความรู้ เพื่อแบ่งปันความรู้ในอนาคตจะมีประสิทธิภาพสูงมาก โดยเฉพาะการใช้

อินเทอร์เน็ตเป็นกลไกในการเชื่อมโยง ทำให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อสังคมที่มี เสถียรภาพและโลกที่น่าอยู่ของคนรุ่นหลัง สำหรับประเทศไทยมีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรมทำให้มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ทำให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในระดับปัจเจกชน ครอบครัวสังคมและประเทศชาติ ทั้งนี้ การวิจัยและนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญของสังคมฐานความรู้โดยต้องมีการจัดการความรู้ที่ดี ทั้งการสร้างและการกระจายความรู้สู่ประชาชน และคนในสังคมต้องเข้าถึงความรู้ได้อย่างทั่วถึง (สำนักงานนโยบายวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2560)

ด้านคุณธรรม เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของสังคมที่เจริญตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยลดการใช้ความรุนแรง การทุจริต และการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยของประชาชนและเสถียรภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เริ่มจากการประชุม Rio+20 เพื่อเป็นการต่อเนื่องจากเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ซึ่งสิ้นสุดลงในปี 2558 ที่ประสบความสำเร็จในหลายประเทศ องค์การสหประชาชาติ จึงได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาขึ้นใหม่โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งจะใช้เป็นทิศทางการพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน 2558 ถึงเดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี

พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม เน้นประเด็นสำคัญทางสังคมของประเทศ การขับเคลื่อนสังคมไทย ได้แก่ การเข้าสู่สังคมสูงวัย แรงงานทักษะสูงและเฉพาะทาง ซึ่งมีแนวโน้มขาดแคลนแรงงานทักษะต่ำ ซึ่งมีโอกาสตกงาน การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียม การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งด้านสุขภาพ การศึกษา และการเข้าถึงบริการและสวัสดิการของรัฐ การเตรียมความพร้อมของสังคมไทยให้พร้อมรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ของวัฒนธรรมโลกที่รวดเร็วยิ่งขึ้นในยุคดิจิทัล และการพัฒนาระบบบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนความมั่นคงของประเทศ มุ่งเน้นครอบคลุมความมั่นคงภายในประเทศ เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ที่จำเป็นในการป้องกันและตรวจสอบกระทำความผิด การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีป้องกันประเทศของตนเอง (Home-grown technology) องค์ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเฝ้าระวัง ป้องกัน และรับมือการก่อการร้ายและภัยคุกคามต่าง ๆ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลสนับสนุนงานวิจัยด้านความมั่นคง เทคโนโลยี เพื่อการตรวจ เฝ้าระวัง แจ้งเตือน ช่วยเหลือ และบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะต่าง ๆ และนวัตกรรมวัสดุอุปกรณ์ เมื่อประเทศเข้าสู่สถานการณ์ฉุกเฉินหรือวิกฤต การพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีสนับสนุนกระบวนการป้องกัน การจัดทำและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ความมั่นคงข้ามพรมแดน การรักษาความปลอดภัยทาง

ทะเล (Maritime security) การป้องกันและเฝ้าระวังภัยคุกคามข้ามพรมแดน ทั้งมิติทางการทหารและมิติอื่น เช่น การปราบปรามยาเสพติด แนวพรมแดน การลักลอบเข้าเมือง ปัญหาแรงงานข้ามชาติ การก่อการร้าย การค้าสิ่งของผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ การป้องกันปราบปรามอาชญากรรม โรคระบาดและโรคติดต่อร้ายแรง รวมถึงการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการพัฒนาและเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดน เป็นต้น

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การสร้างและพัฒนาสังคมไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างเท่าเทียมกันในทุกมิติ มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างยั่งยืน ด้วยการจัดการองค์ความรู้ในชุมชนด้วยตนเอง โดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและช่วยเสริมศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อจัดปัญหาและแก้ไข 17 ประการดังกล่าว ซึ่งบทบาทของตำรวจตระเวนชายแดนมีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนในการจัดการความรู้ภายในชุมชนชายแดน ให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในชุมชนชายแดนอย่างยั่งยืนได้

ปัญหาความเสี่ยงทางสังคมชุมชนชายแดน

ปัญหาความเสี่ยงทางสังคมชายแดน ในลักษณะการกำหนดเส้นเขตแดนไม่เป็นไปตามหลักสากล เนื่องจากหลักฐานตามสนธิสัญญาสูญหาย และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญหาเขตแดนทั้งทางบกและทางทะเลระหว่างกัน รวมทั้งปัญหาชนกลุ่มน้อย/กลุ่มต่อต้านที่อาศัยอยู่ตามชายแดนเป็นประเด็นที่ฝ่ายเมียนมาโจมตีมาโดยตลอด ไทยให้การช่วยเหลือ ให้พื้นที่พักพิง เป็นแหล่งหลบซ่อนและวางแผนในการเข้าปฏิบัติการต่อทหารเมียนมา อย่างไรก็ตาม การเจรจากับชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มยังไม่บรรลุผล ซึ่งหากมีการปราบปรามจากฝ่ายเมียนมา ย่อมส่งผลกระทบต่อไทย ทั้งในด้านความสัมพันธ์ ความมั่นคงบริเวณชายแดน ความปลอดภัยของประชาชนไทยตามแนวชายแดน และการค้าขายที่มักจะได้รับผลกระทบจากการที่เมียนมาปิดด่านผ่านแดน ได้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศและการรักษาความมั่นคงของไทย เช่น กลุ่มผู้หนีภัยจากการสู้รบในเมียนมา ซึ่งอพยพข้ามแดนเข้ามาอยู่อาศัยในเขตไทยที่ศูนย์พักพิงชั่วคราวบริเวณจังหวัดชายแดนไทย-เมียนมา รวม 9 แห่ง รวมเกือบ 100,000 คน (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2561)

ปัญหาการลักลอบลำเลียงยาเสพติดเข้ามาในเขตไทยอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลุ่มขบวนการค้ายาเสพติดในเขตเมียนมา ลักลอบลำเลียงยาเสพติดมายังแหล่งพักพิงตามแนวชายแดน และลักลอบลำเลียงเข้าสู่เขตไทยเพื่อรอจำหน่ายให้กับกลุ่มขบวนการค้ายาเสพติดคนไทย โดยกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลำเลียงยังคงเป็นกลุ่มชนเผ่า สถานการณ์ภายนอกประเทศ เมียนมายังคงเร่งกวาดล้าง จับกุมยาเสพติดของชนกลุ่มน้อย ในเมียนมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสดงให้เห็นประชาคมโลก

เห็นว่า รัฐบาลเมียนมามีความจริงใจในการปราบปรามยาเสพติด สำหรับกลุ่มว้าก็ยังคงเร่งระบายนยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ลักลอบลำเลียงยาบ้า จากเมืองโก เขตเมียนมา นำไปส่งให้กับกลุ่มเครือข่ายหมู่บ้านตามแนวชายแดน และยาเสพติดบางส่วน ลำเลียงเข้าสู่เขตไทยผ่านบริเวณช่องทางธรรมชาติ ได้ลักลอบลำเลียงยาเสพติดไปยังแหล่งพักคอยในพื้นที่บริเวณแนวชายแดน ไทย – เมียนมา ซึ่งมีแหล่งพักอาศัยที่สำคัญหลายแห่ง อนาคตมีแนวโน้มว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดยังคงเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนในพื้นที่เขตชุมชนและพื้นที่ในเมือง ซึ่งผู้เสพยาจำนวนมากผันแปรตัวเองมาเป็นผู้ค้ารายย่อยรายใหม่ สืบเนื่องมาจากสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน และแรงจูงใจจากผลตอบแทนในการค้ายาเสพติด ทำให้ห่วงที่ผ่านมามีการจับกุมผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนการลำเลียงยาเสพติด กลุ่มผู้ค้าตามชายแดน โดยลักลอบเข้ามาครั้งละไม่มากแต่บ่อยครั้ง มีการตรวจพบยาเสพติดที่ลักลอบลำเลียงด้วยบุคคลซุกซ่อนตามร่างกาย หรืออุปกรณ์การเดินทาง เช่น รองเท้า กระเป๋าเดินทาง เป็นต้น ที่จะเดินทางเข้าไปในพื้นที่ตอนใน และยานพาหนะที่บรรทุกผลิตผลทางการเกษตร ซึ่งยากต่อการตรวจค้น จะเห็นได้ว่าการลักลอบลำเลียงยาเสพติด จะใช้วิธีการหลายรูปแบบ เพื่อให้รอดพ้นจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ จากความร่วมมือของหน่วยงานด้านยาเสพติดทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ให้ความสำคัญและเข้มงวดในการป้องกันและปราบปรามเพิ่มขึ้น อาจจะทำให้สถานการณ์การลักลอบลำเลียงลดลง และกลุ่มผู้ค้ายาเสพติดน่าจะมีการลำเลียงทางบกโดยผ่านเข้ามาตามช่องทางธรรมชาติ พื้นที่ป่าเขาในพื้นที่รับผิดชอบมากขึ้น

ปัญหาการลักลอบเข้ามาขายแรงงานของชาวเมียนมา ด้วยเหตุจูงใจจากเครือข่ายที่หลบหนีเข้ามาขายแรงงานเพราะค่าแรงในไทยสูง ด้วยความเป็นอยู่ที่ดีกว่าและการลักลอบเข้ามาในลักษณะเยี่ยมญาติ, เข้ามาหางานทำและเข้ามาซื้อสิ่งของอุปโภคบริโภค

ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและทรัพยากรธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก ปราบกฏข่าวสารว่ามีการตรวจยึดไม้หวงห้ามจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอยู่ตลอด โดยมีผู้ลักลอบตัดไม้เพื่อแปรรูปส่งขายให้กับกลุ่มนายทุนที่สั่งซื้อ ราษฎรในพื้นที่ทำการตัดไม้ นำมาแปรรูปเพื่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และมีการตัดไม้เพื่อเตรียมพื้นที่ทำไร่อยู่เป็นจำนวนมาก พื้นที่บุกรุกแผ้วถางป่าและลักลอบตัดไม้ทำลายป่า พบในพื้นที่เขตอนุรักษ์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตป่าสงวนแห่งชาติ คาดว่าจะมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เพื่อต้องการนำไม้ไปทำเฟอร์นิเจอร์ และสร้างที่อยู่อาศัย ส่วนการบุกรุกแผ้วถางป่าจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากราษฎรต้องการพื้นที่ในการทำ การเกษตรและที่อยู่อาศัย

ปัญหาการลักลอบหลบหนีภาษี ในพื้นที่รับผิดชอบการลักลอบหลบหนีภาษีมีย่านน้อย เนื่องจากสินค้าที่นำเข้า-ส่งออกผ่านขั้นตอนของด่านศุลกากร รวมทั้งไม่มีสินค้าที่สร้าง

แรงจูงใจให้ผู้ค้านำของหลบหนีภาษีเข้า-ออกประเทศ รวมทั้งเส้นทางมีจำนวนจำกัดหลบเลี่ยงเจ้าหน้าที่ได้ยาก ส่วนแนวโน้มสถานการณ์จากการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และเมียนมาได้มีการสร้างเส้นทางเข้ามาติดกับแนวชายแดน เพื่อปฏิบัติการทางทหารกับกองกำลังชนกลุ่มน้อย คาดว่าจะมีการใช้ช่องทาง/เส้นทางดังกล่าวของกลุ่มผู้ลักลอบค้าสินค้าหลบหนีภาษีผ่านเข้า – ออกตลอดแนวชายแดน

สรุปปัญหาความเสี่ยงทางสังคมตามแนวชายแดนดังที่กล่าวมาข้างต้นได้ว่า ชุมชนชายแดนเป็นกลุ่มเสี่ยงปัญหายาเสพติด การลักลอบค้าแรงงานหรือค้ามนุษย์ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการลักลอบหนีภาษี โดยจากกลุ่มคนในชุมชนชายแดนหรือกลุ่มคนประเทศเพื่อนบ้านตามแนวชายแดน รวมถึงเป็นพื้นที่ทางผ่านไปมาระหว่างประเทศได้ง่าย สะดวกของกลุ่มผู้กระทำความผิดกฎหมายเพื่อใช้ช่องทางในการก่อเหตุต่าง ๆ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของชุมชนชายแดนอย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะประชาชนในชุมชนชายแดนจึงจัดให้อยู่ในกลุ่มสังคมอ่อนแอ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ด้านปัญหาคือ ด้านปัญหาบุคคล คือ วัตถุประสงค์การศึกษา เช่น ประชาชนไม่รู้หนังสือ ขาดความรู้การประกอบอาชีพ ขาดความเสมอภาคทางการศึกษา การว่างงาน เกิดปัญหาอาชญากรรม ชุมชนแออัด การย้ายถิ่นเข้าเมืองสุขภาพอนามัย และด้านปัญหาสังคมไทย เช่น ปัญหาความยากจน ส่งผลกระทบต่อบุคคลและครอบครัว เป็นภาระสังคม เศรษฐกิจสังคมการเมืองขาดความมั่นคง ปัญหายาเสพติด ผลเสียต่อผู้เสพทางร่างกายและจิตใจ ทางสังคม ทางเศรษฐกิจ ปัญหาขาดแคลนที่อยู่อาศัย อาชญากรรม การบริการสาธารณสุขไม่ทั่วถึง ปัญหาศีลธรรม ความไม่เป็นระเบียบสังคม ซึ่งปัญหาทั้ง 2 ด้าน เป็นตัวชี้วัดในแต่ละระดับที่ชัดเจน ในการนำมาพัฒนาจากฐานล่างขึ้นสู่ฐานบน ได้อย่างยั่งยืน เช่น ประเทศชาติจะเข้มแข็งและมั่นคง ยั่งยืนได้ ต้องพัฒนาจากชุมชน สังคม และประเทศชาติ

แนวคิด ทฤษฎีการจัดการความรู้

การบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ระดมความคิด แลกเปลี่ยน เรียนรู้ และจัดการร่วมกัน เพื่อสร้างผู้นำที่มีศักยภาพ สร้างโอกาส และสร้างความเข้มแข็งในการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป้าหมายเชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรก ก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยกำหนดแนวทางการจัดการไว้ดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ และเสริมหนุนชุมชนที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆ อยู่แล้วให้มีขีดความสามารถในการพัฒนามากขึ้น โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่น และสื่อระดับชาติ รวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับและมาตรการการเงินการคลังเพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

2. การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร ดังนี้

2.1 พัฒนาระบบข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่าง ๆ อาทิ สถานะของกลุ่มต่าง ๆ กิจกรรมของชุมชน ทูตทางเศรษฐกิจ ทูตทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น โดยจัดทำเป็นแผนที่ทุนของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้สะดวก และนำไปใช้เป็นฐานในการจัดการทรัพยากรของชุมชนและกำหนดทางเลือกการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

2.2 จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริง มีเครือข่ายการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการต่อยอดปรับใช้ประโยชน์ พัฒนาความต้องการของชุมชนให้เป็นแผนชุมชนไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์จังหวัดและแผนอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

2.3 ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง ควบคู่กับการค้นหาผู้นำตามธรรมชาติรุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเพียรและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในวงกว้างและระยะยาว

2.4 สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เช่น การทำเกษตรผสมผสานและ

การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น โดยรวบรวมความรู้ต่างๆ อย่างเป็นระบบเผยแพร่สู่ชุมชนและมีกระบวนการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สู่การพึ่งตนเองและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

3. การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดบริการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชน และระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยา เมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่าง ๆ โดย

3.1 เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ใช้สื่อชุมชนและสื่อสาธารณะให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น วิธีการเข้ารับบริการจากรัฐช่องทางการตลาด ฯลฯ รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทชายหญิง การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

3.2 เสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ฯลฯ รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างสม่ำเสมอ ด้วยสาระและเครื่องมือที่หลากหลายในราคาถูกลง เช่น การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม อินเทอร์เน็ตประจำชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ

3.3 เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน โดย

3.3.1 สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การออมวันละบาท ฯลฯ เพื่อเป็นแหล่งทุนในการพัฒนาอาชีพและจัดสวัสดิการขั้นต้นของชุมชน ควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย รวมไปถึงส่งเสริมให้มีการออมสินทรัพย์อื่น ๆ ของคนในชุมชน เพื่อช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

3.3.2 สร้างประชามสุขภาพของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการทำเกษตรผสมผสานให้มีกินตลอดปี การใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนการใช้สารเคมี และเพื่อความปลอดภัยของอาหาร ควบคู่กับการเสริมสร้างให้ชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพและเฝ้าระวัง

สุขภาพของชุมชนทั้งโรคอุบัติใหม่ โรคระบาดซ้ำ การมีสุขอนามัยที่ดีและสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ปลอดภัย

3.3.3 เตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละช่วงวัยและวิถีชีวิตในชุมชน เช่น การจัดศูนย์เด็กเล็กในชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุ การดูแลสิทธิมนุษยชน การให้ความช่วยเหลือเด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น รวมทั้งการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนน่าอยู่แบบองค์รวมที่มุ่งสู่ความสะอาด สงบ สะดวก ปลอดภัย และความมีระเบียบวินัย

3.3.4 พัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดการความเสี่ยงภัยของชุมชน เช่น ผลกระทบของการเปิดการค้าเสรีหรือการลงทุนขนาดใหญ่ของรัฐ อาชญากรรมข้ามชาติ ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายคน โดยเสรี โดยเฉพาะประเด็นการค้ามนุษย์ยาเสพติด ฯลฯ รวมไปถึงการเฝ้าระวังความเสี่ยงจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ ความเสี่ยงจากราคาผลิตภัณฑ์การเกษตร ความเสี่ยงจากโรคอุบัติใหม่และโรคระบาดซ้ำ โดยมีระบบการให้ความช่วยเหลืออย่างครบ วงจรและมีประสิทธิภาพ

3.3.5 เชื่อมโยงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขก สืบชะตาลาน้ำ เป็นต้น การปฏิบัติตามหลักธรรมและการทำนุบำรุงศาสนา การช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติโดยเฉพาะคนยากจน การเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์ อนุรักษ์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชน เป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ รักและภาคภูมิใจในบ้านเกิด รวมทั้งสนับสนุนการเป็นอาสาสมัครชุมชน

3.4 การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน โดย

3.4.1 สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่างๆ เช่น สหกรณ์กลุ่มออมสิทธิธรรมชาติ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ฯลฯ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรม

อื่น ๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนหรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม

3.4.2 รมรงค์และส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือกิจกรรมบางส่วนไปสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองหลวงและเมืองใหญ่ ทำให้ครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้าทุกวัย มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและมีแกนนำ/ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนควบคู่ไปด้วย

3.4.3 ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐ หรือรัฐวิสาหกิจบนหลักของความโปร่งใส ใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่ และเชื่อมโยงการค้าการลงทุนระหว่างเศรษฐกิจชุมชนกับวิสาหกิจขนาดกลางและหรือวิสาหกิจขนาดใหญ่ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงธุรกิจตลอดทั้งห่วงโซ่ การผลิตโดยทบทวนกฎระเบียบและกฎหมายให้เอื้อต่อการร่วมทุนและการให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี

3.4.4 สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น อาหารสุขภาพ หัตถกรรม บริการสุขภาพ บริการการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยรักษาคุณค่าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็งเมื่อนำภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นไปต่อยอดขยายผลในเชิงพาณิชย์

3.4.5 พัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน ควบคู่กับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งคนพิการที่สอดคล้องกับความหลากหลายของอาชีพในชุมชน เพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

3.5 การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดย

3.5.1 สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชน ที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ

3.5.2 เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการป่าและพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม บทบาทของภาคีการพัฒนาในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง ชุมชนมีการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นชุมชนที่น่าอยู่มีความสุขและมีการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนเป็นเครือข่ายขยายผลเพื่อการพัฒนาทั่วทั้งประเทศ ในการพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

หน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน

1. ภาครัฐ

1.1 ส่วนกลาง บริหารสังคมโดยการเชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ จนถึงแผนท้องถิ่นและแผนชุมชนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รวมทั้งบูรณาการกิจกรรมภายใต้วาระแห่งชาติด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านยาเสพติด การแก้ปัญหาความยากจน ฯลฯ โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน ประสานและอำนวยความสะดวกให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทร่วมกันในการดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณและวิชาการ ปรับปรุงกฎระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลังการระดมทุนนอกระบบงบประมาณ รวมทั้งการลดภาษี หรือลดหย่อนค่าใช้จ่ายให้แก่ธุรกิจเอกชนที่สร้างอาชีพในชุมชน การร่วมทุนในชุมชน กระจายอำนาจการบริหารจัดการด้านบริการขั้นพื้นฐานสู่ท้องถิ่นและชุมชน พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงาน การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองสิทธิต่างๆ ของประชาชนและชุมชน ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมในส่วนที่เกินขีดความสามารถของท้องถิ่น ปรับวิธีคิดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้มีมุมมองในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม เป็นผู้หนุนเสริมศักยภาพชุมชน อำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเอง ตลอดทั้งทำความเข้าใจกับแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพิ่มบทบาทในการดำเนินการและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น สร้างระบบเตือนภัยทางสังคมที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด ระดับชาติ และนานาชาติ โดยเฉพาะการเฝ้าระวังผลกระทบต่อชุมชนตามแนวชายแดนที่มีแนวโน้ม การเกิดอาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากการเคลื่อนย้ายคน โดยเสรีทั้งในเรื่องการค้ามนุษย์ ยาเสพติด

1.2 ส่วนท้องถิ่น นำแผนชุมชนมาประกอบการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาท้องถิ่น และผลักดันการดำเนินงานภายใต้แผนชุมชนให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยการระดม

ทรัพยากรภายในพื้นที่รับผิดชอบทั้งจากภาครัฐ เอกชน พัฒนาเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน จัดบริการทางเศรษฐกิจและสังคมขั้นพื้นฐานให้ชุมชนอย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุน การศึกษา สาธารณสุข และการคุ้มครองทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน สนับสนุนให้มีมาตรการทางสังคม เพื่อเฝ้าระวังและตรวจสอบบริการต่าง ๆ ให้มีความโปร่งใส เป็นธรรม โดยมีมาตรการคุ้มครองผู้ที่ทำ ประโยชน์เพื่อชุมชน/สังคม พัฒนาระบบข้อมูลท้องถิ่นให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพท้องถิ่นในประเด็นต่าง ๆ อาทิ การรวมกลุ่มและการจัดกิจกรรมของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำ ตามธรรมชาติในชุมชน สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ในชุมชน ประสาน สถาบันการศึกษาในพื้นที่ และเปิดเวทีให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทในการร่วมพัฒนาและเป็นแกนในการจัดการองค์ความรู้ พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลของชุมชน และจัดทำตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น ตัวชี้วัดความสุขของชุมชน ทั้งความสุขภายในจิตใจ เช่น การ เข้าถึงหลักศาสนา ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นต้น และความสุขภายนอก เช่น การมีครอบครัวอบอุ่น การมีปัจจัยสี่พอเพียง การมีหลักประกันในชีวิต เป็นต้น

2. ภาคเอกชน สนับสนุนทรัพยากร วิทยากร สร้างอาชีพในชุมชน และร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนรอบสถานประกอบการให้มีกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสังคม รวมทั้งมีการผลิตสินค้าที่ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงาม

3. ชุมชน (ประชาชน/ประชาคม)

3.1 รวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาฐานข้อมูลชุมชน กำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออกนำไปทดลองปฏิบัติจริงบนฐานองค์ความรู้และศักยภาพของชุมชน ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่ายและจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3.2 ริเริ่มและเป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยง บทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการ ดูแล คุ้มครอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.3 จัดให้มีมาตรการทางสังคมในชุมชน ติดตาม ตรวจสอบบริการต่างๆ สร้างธรรมาภิบาลในชุมชน และให้มีมาตรการคุ้มครองผู้ทำประโยชน์เพื่อชุมชน/สังคม

4. **สถาบันทางสังคมอื่น ๆ** บทบาทในการจัดการองค์ความรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน เป็นพี่เลี้ยงที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และบริหารจัดการ เป็นหน่วยเติมเต็มช่วยเหลือเกื้อกูลในเรื่องที่ชุมชนขาดแคลน ประสบปัญหาเร่งด่วนได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการดูแลและเยียวยาผู้ด้อยโอกาส เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ

5. **สถาบันการศึกษา/นักวิชาการ** สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้แก่ ชุมชน และการกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ เช่น การเรียนรู้ เพื่อป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ จากสังคมยุคใหม่ ฯลฯ

6. **สถาบันศาสนา** ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาชุมชนและสถาบันครอบครัวในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึกและการสืบสานจารีตประเพณี และเป็นศูนย์รวมใจเชื่อมโยงสายใยของคนให้มาร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน

7. **สื่อ** สร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงสิทธิ อันพึงมีพึงได้ของประชาชน ชุมชน และสอดแทรกสาระสร้างสรรค์สังคมในสื่อทุกรูปแบบ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและครอบครัว และเปิดโอกาสให้เด็กมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ เช่น สื่อ สะท้อนการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังทางสังคมและการเผยแพร่ความรู้ เป็นต้น

แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ดังนี้

ประชัย ศรีจามร, (2549) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการสร้างโอกาส ให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในแนวทางการพัฒนา โดยผ่านทางกระบวนการส่งเสริม ชักนำ การสนับสนุนให้ ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ การริเริ่มในการคิดร่วมกำหนดแนวทางในการ พัฒนาร่วมแก้ไขและวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทรัพยากรทางการบริการ ตลอดจน อำนวยในการตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรม แนวทางการดำเนินกิจกรรมของตนเองให้เกิดขึ้น เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจ และเต็มความสามารถของตนเองเพื่อเพิ่มและพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตในสังคม อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

ถนอม ม่วงกลม, (2543) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึงการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าปัญหา สาเหตุของปัญหา ความต้องการของประชาชน ร่วมตัดสินใจในการ เลือกทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา ร่วมปฏิบัติงานร่วมรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานการพัฒนาและร่วมในการประเมินผลด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนคือ การร่วมคิดร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผล และร่วมรับผิดชอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานเกิดการพัฒนา และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ของการพัฒนาชุมชนส่งผลให้การดำเนินงานหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามแผนงานหรือโครงการ เกิดประสิทธิผล หรือคือการที่ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจช่วยปฏิบัติการเข้ามาร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนของตน ร่วมกันกระทำในสิ่งที่ลงความเห็นร่วมกัน ตามความต้องการของชุมชน และสิ่งที่ช่วยกันทำต้องเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้ ตัดสินใจกำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมสร้างพลังให้แก่ประชาชนใน ชุมชน/ กลุ่ม /องค์กร ที่ตั้งขึ้นในชุมชน

Cohen & Uphof, (1980) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบาย และประชากรที่เกี่ยวข้องของการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหารงานการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็น ผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคมด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น ความชอบและความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล ในกลุ่มต่าง ๆ ได้

สมยศ พุ่มหว่า, (2534) กล่าวถึง ขั้นตอนในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชนและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเป็น ขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ขั้นตอนนี้จะรวมไปถึงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการคัดเลือก ปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหลัง โดยมีนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นกระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพหรือ คอยซักถามกระตุ้นให้ประชาชนได้พิจารณาสภาพรอบตัวและปัญหาต่าง ๆ และให้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาด้วยตนเอง

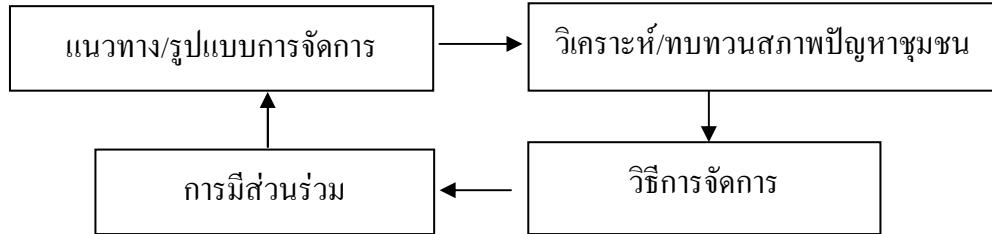
2. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการวางแผนการดำเนินกิจกรรม การวางแผนการ ดำเนินกิจกรรมจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ประชาชนตัดสินใจเลือกวิธีการ

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือการลงทุนและการปฏิบัติงาน เช่น การบริจาคทรัพย์และการใช้แรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ทำให้รู้ว่างานที่ดำเนินการผ่านไป แล้วนั้นได้ผลดีหรือได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไรช่วยให้บุคคลที่ร่วมในกลุ่มกิจกรรมรู้จักค้นหา ข้อบกพร่องของ การทำงานสามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขข้อขัดข้องและอุปสรรคได้

สรุปได้ว่า จากแนวคิดและทฤษฎีของการมีส่วนร่วมที่นักวิชาการทั้งหลายได้แสดง ทักเสนอไว้ รูปแบบหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมจะเน้นความสามัคคี ความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอัน เดียวเป็นหลักสำคัญ ยอมรับซึ่งกันและให้เกียรติกัน ไม่ชิงดีชิงเด่นกัน ยอมรับผู้อาวุโส ยอมรับ ผู้เชี่ยวชาญ ยอมรับเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความสามารถในการตัดสินใจของทุกฝ่ายไม่ถือว่าฝ่าย ใดถูกผิดมากกว่ากัน หมายถึง การยอมรับการมีสิทธิของทุก ๆ คนที่เป็นผู้มีส่วนร่วมคิดที่เป็น แนวทางไปสู่การเปลี่ยนแปลง ในการพัฒนา 2 ประการใหญ่ ๆ คือ 1) การร่วมเผชิญปัญหาในมวล รวมของชุมชน 2) ร่วมต่อสู้ในการแก้ไขปัญหาด้วยคุณธรรม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เป็นการร่วมมือของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่มีเจตนาร่วมกันทำคือ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกัน แสดงออกในกิจกรรมต่างๆ ตามนโยบายแผนงานโครงการ ต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมบริจาค ทรัพยากรสมทบเพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จตามเป้าหมายของชุมชน หลังจากนั้นร่วมกันใช้ ประโยชน์ที่เกิดขึ้น ร่วมถึงร่วมกันติดตามประเมินผลเพื่อการแก้ไข ปรับปรุง ดูแล รักษาการพัฒนา ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ หลังจากผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม ดังกล่าวข้างต้นแล้ว สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุป การจัดการความรู้เพื่อป้องกันความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) เน้นกระแสสังคมฐานความรู้ เพื่อแบ่งปันความรู้ที่มีประสิทธิภาพสูง ใช้เทคโนโลยีเป็นกลไกในการเชื่อมโยง ทำให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสังคมที่มีเสถียรภาพและน่าอยู่ของคนรุ่นหลัง โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและความรู้คู่คุณธรรมทำให้มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ทำให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในระดับปัจเจกชน ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ซึ่งการจัดการความรู้ที่ดีนั้น ต้องสร้างและกระจายความรู้สู่ประชาชน และคนในสังคมต้องเข้าถึงความรู้ได้อย่างทั่วถึง โดยผ่านกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมของทุกระดับ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน จัดการความรู้ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างศักยภาพและความสามารถของประชาชนในชุมชนชายแดนได้อย่างเข้มแข็ง นอกจากการมีส่วนร่วมแล้วยังสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ เช่น แลกเปลี่ยนความคิด ทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ วัฒนธรรมและประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยวิธีการสอบถาม สืบถาม สังเกต และเข้าร่วมประชุมของชุมชน ควบคู่กับจัดกิจกรรมการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น การเฝ้าระวังปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม และปลูกฝังอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ จนนำองค์ความรู้เหล่านี้มาจัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบ โดยจัดศูนย์แห่งการเรียนรู้ และเผยแพร่ไปสู่การนำไปใช้ประโยชน์ให้แก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและน่าสนใจ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการความรู้ในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมชุมชนชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศรีศักร วัลลิโภดม, (2556) ศึกษาวิจัยสังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของประเทศไทย โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมาย 5 พื้นที่ชายแดน-ชายขอบ พบว่า สะท้อนภาพเคลื่อนไหวการเปลี่ยนแปลงนิเวศวัฒนธรรมของชีวิต การสร้างความรู้ไม่ทันกับการพัฒนา และสร้างทางลัด

สนับสนุนคนในท้องถิ่น ความรู้สู่การพัฒนาที่สมดุล คนในท้องถิ่นจะนำไปใช้ได้ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากภายนอกและภายใน โดยนิเวศวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาทั้ง 5 ท้องถิ่น มีลักษณะคล้ายกันคือ เป็นเรื่องของสังคมชายแดน-ชายขอบ" ที่มีทั้งตำแหน่งทางภูมิศาสตร์อยู่ในพื้นที่ชายแดนและเป็นกลุ่มชนที่เป็นชายขอบของสังคมมหาชน ที่เน้นความเป็นคนไทย การบอกเล่าชีวิตวัฒนธรรมจากคนภายในท้องถิ่นให้แก่สังคมมหาชนได้รับรู้ นี้คือ "เสียงจากสังคมชายแดน-ชายขอบ" คือการขยายตัวทางการค้าและอุตสาหกรรมอาจทำให้เมืองประวัติศาสตร์และพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ถูกทำลาย สิ่งเหล่านี้เป็นความเดือดร้อนของคนชายขอบ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนเป็นสังคมเรียบง่ายมีคุณภาพทั้งมิติทางวัตถุและจิตวิญญาณ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นไปอย่างช้า ๆ อัตลักษณ์ที่สำคัญคือ มีการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร โดยการใช้พัดหรือระหัดวิดน้ำ มีการถือผีและสถาบันกวนจำ ปัญหาที่เกิดจากการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจและการเมือง ได้แก่ ความขัดแย้งในเรื่องสิทธิในการดูแลพระธาตุเจดีย์ศรีสองรักย์ และการสนับสนุนให้คนมาเที่ยวประเพณีผีตาโขน โดยขาดความรู้ความเข้าใจ

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ ทำให้ชุมชนเติบโต มีถนนหนทาง ติดต่อเมืองสะดวก เกิดตลาดชายแดนหลังสงครามในเขมรสงบ และเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว เกิดชุมชนใหม่ ๆ ซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดใหม่เป็นชุมชนเกษตรกรรม หมู่บ้านขนาดเล็ก แต่มีการเติบโตอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไม้ ความแตกต่างจากการขยายตัวมาก จนมีโครงสร้างลักษณะเป็นชุมชนเมืองขนาดเล็ก แต่ที่เป็นปัญหาคือ ปัญหาสังคมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งพ่อแม่ไม่มีเวลาดูแล เกิดการมั่วสุมของเด็ก และการลักเล็กขโมยน้อย ส่วนประเพณี พิธีกรรมหลายอย่าง ค่านิยมและความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในชุมชนสร้างความเป็นปึกแผ่นได้ดี อีกทั้งมีความหลากหลายและความเคลื่อนไหวของผู้คนในชุมชน นิเวศวัฒนธรรมที่ถูกทำลาย ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เห็นชัดคือ ผู้ชายเปลี่ยนไปทำงานรับจ้าง ผู้หญิงออกไปทำงานโรงงานอุตสาหกรรมหรือขายของในตลาด เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ขณะที่ปัญหาจากรัฐที่มีผลกระทบต่อการศึกษาคือ เมื่อปอเนาะถูกฟ่งเล็งจากรัฐบาล ทำให้เกิดการสร้างเครือข่าย เกิดความร่วมมือกันและทบทวนการเรียนการสอนวิชาทางโลกมากขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นมีความรู้และศักยภาพในการจัดการความรู้ภายในชุมชนเองได้ โดยเจ้าหน้าที่รัฐคอยเป็นที่เล็งในการจัดระบบและกระบวนการต่าง ๆ ได้ดี ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง จนสามารถให้ข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างเชื่อมโยงมากกว่าในระยะแรก มีความเข้าใจเรื่องราวทางสังคม-วัฒนธรรมอย่างเคลื่อนไหวและมีทิศทาง นำไปเสนอกับท้องถิ่นและสังคมภายนอก เพื่อกำหนดทิศทางบทบาทการแก้ปัญหาจากการเรียนรู้ในความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างมั่นใจ" ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและ

ประชาชนในชุมชนต้องช่วยเหลือกันภายใต้สังคมที่มีอันตรายเกิดขึ้นได้ทุกขณะ เพื่อความอยู่รอด จุดเริ่มต้นของการทำให้ท้องถิ่นพัฒนาอย่างมีพลัง ทำให้ท้องถิ่นรู้จักตัวเองและปรับตัว อะไรที่ล่าช้าหลังไม่ทันสมัยก็เลิก อะไรที่เหมาะสมกับตัวเองก็รับเข้ามา จึงเป็นการพัฒนาที่ไม่ใช่การถอยหลังเข้าคลอง แต่เป็นการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้เข้าใจว่า เขาเป็นอยู่อย่างไร และต้องการอะไร แทนที่จะรับรู้เรื่องของท้องถิ่นผ่านมุมมองของคนอื่น ที่เป็นคนจากภายนอกลงไปศึกษาและคิดแทน จนนำไปสู่การพัฒนาที่สร้างปัญหา ชาวบ้านมีพลังและรู้จักใช้ความรู้ในการต่อรอง เพื่อสร้างสมดุลของการพัฒนาบนฐานการใช้ชีวิตและทรัพยากรร่วมกัน เพราะการพัฒนาท้องถิ่นต้องมีการปรับตัว ประนีประนอมกันทั้งรัฐและท้องถิ่น"

บทที่ 3

บทบาทของตำรวจตระเวนชายแดนกับการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน บ้านแม่เหลอ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประวัติตำรวจตระเวนชายแดน

จากการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนนั้น พื้นที่ชายแดนมีความสำคัญทั้งในมิติทางการค้าและการดูแลด้านความมั่นคง ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยงานหนึ่ง ที่ทำงานรับผิดชอบอยู่ในพื้นที่ชายแดนมาอย่างต่อเนื่องในด้านความมั่นคง โดยมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน การอำนวยความสะดวกของสังคมในพื้นที่ชายแดน จึงมีส่วนสำคัญในการดำเนินการตามภารกิจที่เกี่ยวกับความมั่นคงอันเป็นผลที่จะตามมาจากการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน และเป็นกลไกขับเคลื่อนในการดำเนินงานทั้งสามเสาหลักได้ ทั้งนี้ เพราะตำรวจตระเวนชายแดนทำงานอยู่ในพื้นที่ชายแดนมาเป็นเวลานาน ทั้งในภารกิจตามแผนป้องกันประเทศ ภารกิจในการปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ รวมถึงภารกิจด้านงานกิจการพลเรือนในพื้นที่ชายแดน ที่ต้องสร้างเสริมความมั่นคงในหมู่บ้านตามแนวชายแดนมากกว่า 60 ปี มีการจัดหน่วยปฏิบัติไว้รอบแนวชายแดนทั่วประเทศ โดยมีประวัติในการจัดตั้งและภารกิจหน้าที่ที่ถูกกำหนดไว้ตามกฎหมายดังนี้

ในปี พ.ศ. 2494 ปรากฏว่าสถานการณ์รอบๆประเทศไทย และในภาคพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้เริ่มตั้งเค้าแห่งความไม่สงบขึ้น เพราะการใช้สงครามบ่อนทำลายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ มีสิ่งบอกรเหตุว่า ภัยอันตรายอาจเกิดขึ้นกับประเทศไทยได้ ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้มีการสู้รบระหว่างฝ่ายเวียดมินห์หรือฝ่ายเวียดนามคอมมิวนิสต์ กับฝรั่งเศส ประเทศไทยอยู่ในฐานะที่ถูกคุกคามได้ตลอดเวลาทางด้านภาคใต้ โจรจีนคอมมิวนิสต์ได้ใช้พื้นที่ บริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย เป็นฐานทำการต่อสู้กับรัฐบาลของอังกฤษ และรัฐบาลมาเลเซีย ดังนั้นรัฐบาลและกรมตำรวจ จึงได้ร่วมกันพิจารณาภาวะทางการเมืองดังกล่าวข้างต้น และได้พิจารณาหาหนทางป้องกัน มิให้เกิดความเสียหายและกระทบต่อความมั่นคง

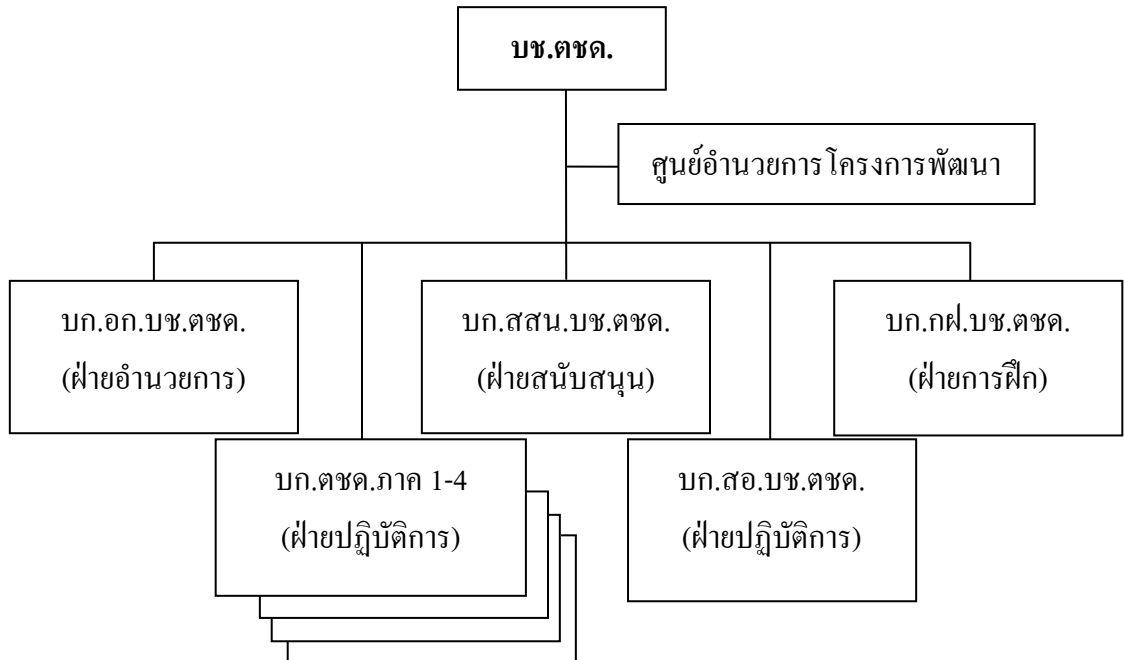
ของประเทศ และได้พิจารณาว่า หากจะใช้ตำรวจภูธร ซึ่งมีงานในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมล้นมืออยู่แล้ว ส่วนการพิจารณาที่จะใช้กำลังทางทหารป้องกันและต่อสู้กับการคุกคามของคอมมิวนิสต์ ก็จะมีผลกระทบกระเทือนต่อสัมพันธไมตรีอันดีระหว่างประเทศ และการใช้กำลังทหารในขณะนั้น จะได้ผลคุ้มค่าทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเป็นการประหยัดหรือไม่ จึงได้พิจารณาดกกลงใจว่า จะต้องจัดตั้งหน่วยงานขึ้น โดยต้องเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะเป็นทั้ง ทหาร ตำรวจ และพลเรือน โดยสรุปก็คือ หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นนั้นจะต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) สามารถทำการรบได้อย่างทหาร 2) สามารถป้องกันและปราบปราม อาชญากรรมได้อย่างตำรวจ 3) สามารถให้บริการแทนกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ได้อย่างพลเรือน

ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติของตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) トラบเท่าทุกวันนี้ ตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2552 และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการเป็นกองบังคับการ หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2552 แล้วจัดตั้งส่วนราชการใหม่ ทำให้โครงสร้างของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเปลี่ยนแปลงไปจนกระทั่งปัจจุบัน (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2549)

โครงสร้างกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

โดยแบ่งส่วนราชการออกเป็น 8 กองบังคับการ ได้แก่ 1)กองบังคับการอำนวยการ 2) กองบังคับการสนับสนุน 3)กองบังคับการฝึกพิเศษ 4)กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 1-4 5)กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ และมีศูนย์อำนวยการ โครงการพัฒนาเป็นหน่วยขึ้นตรงต่อ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

แผนภาพที่ 3-1 โครงสร้างกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน 2561

1. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

1.1 หน้าที่ตามพระราชกฤษฎีกาดำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547 และแบ่งส่วนราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2552

1.1.1 ถวายความปลอดภัยสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ และพระราชอาคันตุกะ

1.1.2 รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยของบุคคลสำคัญประชาชน และความมั่นคงปลอดภัยตามแนวชายแดน

1.1.3 ปฏิบัติงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

2. วิสัยทัศน์

“กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน่วยงานหลักของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่มีความเชี่ยวชาญในการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาความมั่นคงของรัฐในพื้นที่ชายแดน”

3. พันธกิจ

3.1 ถวายความปลอดภัยสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ และพระราชอาคันตุกะและถวายความปลอดภัยด้านอัครกษัตริย์ในเขตพระราชฐาน และที่ประทับอย่างมีประสิทธิภาพและสมพระเกียรติ

3.2 เฝ้าตรวจชายแดน รักษาความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ชุมชนในพื้นที่ชายแดนและพื้นที่ที่มีปัญหาด้านความมั่นคง

3.3 พัฒนาและช่วยเหลือประชาชนเพื่อความมั่นคงของชาติ

3.4 สนองงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

3.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ท้องถิ่นหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการกิจของหน่วย

3.6 พัฒนาองค์กรภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดี

ข้อมูลสำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ข้อมูลทั่วไป

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งห่างจากกรุงเทพมหานครมากที่สุดทางภาคเหนือ มีระยะทางประมาณ 924 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 12,681.259 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,969,750 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพรมแดนประเทศสหภาพพม่า รวมทั้งสิ้นยาว 483 กิโลเมตร มีจำนวน 42,037 ครัวเรือน จาก 435 หมู่บ้าน 48 ตำบล 7 อำเภอ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตบรรลุเป้าหมาย จปฐ. จำนวน 11 ตัวชี้วัด และยังไม่บรรลุเป้าหมาย 31 ตัวชี้วัด ซึ่งตัวชี้วัดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายคือ ปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขจากประชาชนเอง ครัวเรือน หมู่บ้าน/ชุมชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ มีจำนวนคนหรือสมาชิก รวม 149,520 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำไร่ นับถือศาสนาพุทธ ระดับการศึกษาสูงสุดใน 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) ป.4-6 2) ต่ำกว่า ป.4 และ 3) ม.1-3 เด็กที่ได้เรียนต่อ ม.4 จำนวน 228 คน คนอายุ 15-60 ปี ไม่มีอาชีพและรายได้ 4,714 คน จำนวนคนที่อ่านออกเขียนภาษาไทยไม่ได้ 15,341 คน จำนวนคนที่มีรายได้ต่ำกว่า 23,000 บาทต่อคนต่อปี 13,926 ครัวเรือน รายได้เฉลี่ย 13,071.38 บาทต่อคนต่อปี รายรับจากบัญชีครัวเรือน 4,809.49 บาทต่อคนต่อปี รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือน 24,274.02 บาทต่อคนต่อปี และหนี้สินจากบัญชีครัวเรือน 3,007.68 บาทต่อคนต่อปี (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2554)

2. ปัญหาอาชญากรรมและความมั่นคงชายแดน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดน มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่าทางทิศตะวันตก เป็นแนวยาวประมาณ 483 กม. มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นทิวเขาสูงสลับซับซ้อน มีช่องทาง ดินแนวชายแดนประเทศพม่าทั้งสิ้น 36 ช่องทาง 9 ท่าข้าม และทุกอำเภอล้วนมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งสิ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำผิดกฎหมาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาการลักลอบหนีศุลกากร ปัญหาการแพร่ระบาดของโรค เป็นต้น

2.1 ด้านอาชญากรรม

สถิติเปรียบเทียบการเกิดคดีอาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งแบ่งเป็นสถิติคดีอาญา 5 กลุ่ม ประกอบด้วย คดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ คดีประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ต่อร่างกายและเพศ และคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย

2.2 ด้านแรงงานต่างด้าว

แนวกันพรมแดนระหว่างประเทศของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะเป็นเทือกเขาสูงและแม่น้ำ ทุกอำเภอจะมีแนวพรมแดนติดกับประเทศพม่า 3 รัฐ คือ รัฐฉาน รัฐคยา และรัฐกอกูเล มีช่องทางธรรมชาติจำนวนมาก ประเทศพม่ายังไม่สามารถควบคุมชนกลุ่มน้อยได้ จึงยังมีการสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่าและชนกลุ่มน้อยอยู่ตลอดเวลา สภาพเศรษฐกิจสังคมความเป็นอยู่ที่ไม่เท่าเทียม เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า ประกอบกับความต้องการใช้แรงงานของภาคเกษตรกรรมภายในประเทศ จึงทำให้เกิดการหลั่งไหลของแรงงานต่างด้าวเข้ามาขายแรงงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และใช้เป็นทางผ่านไปยังจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และกรุงเทพมหานคร ซึ่งแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นแรงงานไร้ฝีมือ และจะมีการเข้ามาอย่างถูกต้องและผิดกฎหมาย ยังมีผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบที่ลักลอบหลบหนีเข้ามาเพื่อต้องการเดินทางไปประเทศที่สาม จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่พักพิง จำนวน 4 แห่ง และจากรายงานของ Thailand Burma Border Consortium (TBBC) ในเดือนมกราคม 2552 ประชากรในพื้นที่พักพิงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจำนวนทั้งสิ้น 56,510 คน

ปัญหาและผลกระทบในด้านต่างๆ ของประชากรในพื้นที่พักพิงฯ ได้แก่ 1) การลอบลอบออกนอกพื้นที่พักพิงฯ เพื่อบุกรุกพื้นที่ตัดไม้ทำลายป่า ขบวนการรับ-ส่งไปขายแรงงาน และการใช้ชื่อคนไทยรับ โอนเงินจากต่างประเทศเพื่อซื้อที่ดินรอบๆ พื้นที่พักพิงฯ 2) การกระทำ ความผิดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของพื้นที่พักพิงฯ ได้แก่ การลักลอบค้ายาเสพติด การครอบครองอาวุธสงคราม การผลิตสุราเถื่อน การปลอมแปลงและสวมบัตรประชาชน การครอบครองรถยนต์

และรถจักรยานยนต์ 3) การลักลอบข้ามแดนจากพื้นที่พิกพิงฯ สร้างความระแวงให้รัฐบาลพม่า 4) ปัญหาวัยการเกิดของเด็กในพื้นที่พิกพิงฯ อยู่ในเกณฑ์สูงถึงร้อยละ 15-20 ต่อปี

2.3 ด้านยาเสพติด

ยาเสพติดที่พบในพื้นที่จังหวัดส่วนใหญ่คือ ฝิ่น โดยมีการลักลอบปลูกพืชเสพติดประเภท ฝิ่น พบมากในพื้นที่ อำเภอปาย และอำเภอแม่ลาน้อย ซึ่งส่วนใหญ่มักพบการปลูกไว้เพื่อเสพ/ค้าในกลุ่มผู้สูงอายุ และลักลอบจำหน่ายในพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนยาเสพติดที่แพร่ระบาดอันดับรองลงมาคือ ยาบ้า โดยพื้นที่ที่พบ การแพร่ระบาดมากที่สุด คือ อำเภอปาย อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอเมือง เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดนมีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านยาวกว่า 400 กิโลเมตร ทำให้มีช่องทางเข้าออกหลายช่องทางทั้งทางบกและทางน้ำ และตามแนวชายแดนยังคงมีกำลัง ของชนกลุ่มน้อยเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทำให้มีการเคลื่อนไหวของเครือข่ายยาเสพติดมากขึ้น จังหวัดแม่ฮ่องสอนดำเนินการสกัดกั้นการนำเข้ายาเสพติดตามแนวชายแดนเพื่อสกัดกั้นการนำเข้ายาเสพติดตามแนวชายแดน โดยมีการจัดตั้งจุดตรวจ จุดสกัด เพื่อเป็นการสกัดกั้นการแพร่ระบาดของยาเสพติด ณ บริเวณเส้นทางคมนาคมในพื้นที่ล่อแหลมบริเวณชายแดน จำนวน 26 จุด พื้นที่ตอนใน จำนวน 21 จุด และเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับจังหวัดใกล้เคียง จำนวน 3 จุด (สถิติคดียาเสพติด ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2554 – 31 สิงหาคม 2555 จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีคดียาเสพติด จำนวน 321 คดี ผู้ต้องหา 307 ราย สามารถยึดยาเสพติดของกลาง)

2.4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากข้อมูลของกรมป่าไม้ ในปี พ.ศ.2551 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณกว่า 11,267.70 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 88.85 ของพื้นที่รวมทั้งจังหวัด ประกอบด้วยพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อปี พ.ศ.2509 เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยานและสวนรุกชาติ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง พื้นที่สำหรับการเกษตรกรรมและกิจกรรมอื่นของราษฎรในพื้นที่มีอย่างจำกัด จึงทำให้การบุกรุกยึดถือครอบครองพื้นที่ป่าไม้มากขึ้น นอกจากนี้บนพื้นที่สูง ยังมีการตั้งถิ่นฐานและทำการเกษตรของราษฎรชาวไทยภูเขา มีการขยายพื้นที่โดยปราศจากการควบคุมดูแล รวมทั้งปัญหาการจุดไฟเผาป่าและเศษวัสดุทางการเกษตร ก่อให้เกิดปัญหาหมอกควันไฟป่า ปกคลุมพื้นที่ ทำให้ทรัพยากรป่าไม้เสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขอนามัยของประชาชนโดยรวม ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ได้มีมาตรการแก้ไขปัญหานี้มาอย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากข้อจำกัดของสภาพพื้นที่ อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ในขณะที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ กระทรวง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้บันทึกข้อตกลงกับกองทัพบก กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อประสานความร่วมมือในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สถิติของศูนย์ปฏิบัติการ ป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติจังหวัด แม่ฮ่องสอน สรุปการบุกรุกทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ การกระทำผิดตามพระราชบัญญัติเกี่ยวกับป่าไม้ พระราชบัญญัติเกี่ยวกับ สัตว์ป่าและกฎหมายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ในรอบปี

จากข้อมูลสถิติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สถานการณ์การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าของ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และปัญหาหมอกควันไฟป่าที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องมาจากประชาชน ยังขาดความตระหนักถึงสภาพปัญหา และผลกระทบที่มีต่อสังคมโดยรวม และสภาพพื้นที่ป่าที่เป็น ภูเขาสูงชัน พื้นที่ป่าแห้งแล้ง ขาดความชุ่มชื้น แม้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานต่างๆ จะดำเนินการ ลาดตระเวนเพื่อป้องกันและปราบปรามโดยตลอด จากข้อจำกัดสภาพพื้นที่ที่เป็นการคมนาคมที่ ยากลำบาก ทำให้ต้นทุนการใช้ทรัพยากรต่อหน่วยพื้นที่สูง ประกอบกับยานพาหนะ วัสดุครุภัณฑ์ และงบประมาณที่มีอย่างจำกัด ทำให้การปฏิบัติงานไม่บังเกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

3. ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม เนื่องจากประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

3.1 คนไทยเชื้อสายไทยใหญ่หรือคนไต เป็นกลุ่มที่อยู่บนพื้นที่ราบและเป็น ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัด เรียกว่า "ไตโหลง" พม่า เรียกว่า "ฉาน" หรือ "ชาน" อพยพมาจาก รัฐฉาน ซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในประเทศพม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.2 ชาวไทยภูเขา ส่วนใหญ่จะอาศัยและประกอบอาชีพอยู่บนพื้นที่สูงมีจำนวน ใกล้เคียงกับคนเชื้อสายไทยใหญ่ โดยชาวไทยภูเขาจะอยู่ในทุกอำเภอ มีทั้งหมด 576 กลุ่มบ้าน ประกอบด้วยเผ่าต่าง ๆ เช่น กะเหรี่ยง, ปาดองหรือกะเหรี่ยงคอยาว และจีนฮ่อ เป็นต้น

3.3 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญที่นิยมปฏิบัติ สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้บุตร-หลานได้มีโอกาสศึกษาพระธรรมคำสั่งสอน งานประเพณี ส่วนหนึ่งในงานเทศกาลออกพรรษา ประเพณีลอยกระทงจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสอง งานบั้งไฟและก่อเจดีย์ทราย ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

4. สถานการณ์ด้านความมั่นคง

ภัยคุกคามเร่งด่วนที่เกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอันส่งผลกระทบต่อความมั่นคง ภายในด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน สรุปได้ดังนี้

4.1 มีอาณาเขตติดต่อกับพม่า

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพพม่าระยะทางยาวทั้งหมด 483 กิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นดินยาวประมาณ 326 กิโลเมตร และเป็นทางน้ำยาว 157 กิโลเมตร มีช่องทางธรรมชาติเข้าออกกับสหภาพพม่าเป็นทางบก 29 ช่องทาง เป็นทางน้ำ 9 ท่าข้าม ซึ่งทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสหภาพพม่าทุกอำเภอ ดังนี้ 1) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนติดกับรัฐฉาน, รัฐกะยา-อำเภอปาย 2) อำเภอปางมะผ้า ติดกับรัฐฉาน-อำเภอขุนยวม 3) อำเภอแม่ลาน้อยติดกับรัฐกะยา-อำเภอแม่สะเรียง 4) อำเภอสบเมย ติดกับรัฐกะเหรี่ยง

มีพื้นที่พักพิงชั่วคราวผู้หนีภัยการสู้รบจากพม่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่พักพิงชั่วคราวผู้หนีภัยการสู้รบ จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย (1) พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านใหม่ในสอย มีผู้หนีภัยการสู้รบ (2) พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่สุริน มีผู้หนีภัยการสู้รบ (3) พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่ลามะหลว มีผู้หนีภัยการสู้รบ (4) พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่ละอุน มีผู้หนีภัยการสู้รบ (ข้อมูล ณ วันที่ 26 กุมภาพันธ์-25 มีนาคม 2555)

4.2 การสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและการค้าชายแดน

ทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศพม่าสามารถติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านสะดวก ท่าเลที่ตั้งอยู่ใกล้เมืองหลวงใหม่ของพม่า ที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว การลงทุนและการส่งออก และมีจุดผ่อนปรนการค้า 5 แห่ง สามารถเชื่อมโยงจังหวัดแม่ฮ่องสอนและตอนเหนือของไทยกับเมืองเปิด เมืองหลวงใหม่ของพม่าด้วยระยะทางเพียง 200-300 กิโลเมตร สามารถเชื่อมโยงกับเมืองสำคัญทางเศรษฐกิจต่างๆ ของประเทศพม่า ได้แก่ เมืองลอย ก่อเมืองหลวงรัฐกะยา เมืองตองยี เมืองหลวงรัฐฉาน และเมืองตองอู เมืองท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ ผ่านเส้นทางหลวงหมายเลข 1 ของพม่า มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมตลอดเส้นทาง และสามารถเชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอื่น ๆ ได้ สามารถเป็นเส้นทางเลือกในการเข้าสู่ประเทศพม่า และผู้ประกอบการค้าทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกันมาอย่างยาวนาน แต่ปัจจุบันสภาพถนนในฝั่งไทยยังค่อนข้างมีปัญหา โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนด่านชายแดนยังมีสถานะเป็นเพียงจุดผ่อนปรนทางการค้า การค้าในแนวเส้นทางยังมีมูลค่าไม่สูงนักในปัจจุบัน เส้นทางส่วนใหญ่ผ่านเขตป่าอนุรักษ์ การจะใช้ประโยชน์จากพื้นที่หรือการดำเนินการในการพัฒนาและเส้นทางคมนาคม มีกระบวนการขั้นตอนในการอนุญาตล่าช้าไม่สอดคล้องกับสภาพความจำเป็นในการพัฒนา แต่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก็ได้มีการผลักดันการยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านห้วยต้นนุ่น ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแม่ฮ่องสอน-พม่าอย่างต่อเนื่อง พัฒนาผู้ประกอบการให้มีความสามารถในการแข่งขันและมีความสามารถในด้านภาษา รวมทั้งจัดตลาดนัดการค้าชายแดน

4.3 โครงการพัฒนาตามพระราชดำริจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปัจจุบันมีภารกิจสำคัญคือ การสร้างองค์ความรู้เป็นศูนย์กลางเครือข่าย การเรียนรู้ทั้งในพื้นที่ราบและพื้นที่สูง มีการดำเนินงานให้บริการและพัฒนาในกลุ่มพื้นที่และราษฎรที่อยู่ห่างไกลออกไป ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยววันนับแสนราย ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความภูมิใจ ดังนั้น จึงต้องมีการขยายผลไปยังหมู่บ้าน/ชุมชน/โครงการ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการพระราชดำริในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทบาทสำรวจตระเวนชายแดนต่อการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเลื่อมล้ำทางสังคมในชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ

ชุมชนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีประชากร จำนวน 58 ครัวเรือน มีสมาชิก 250 คน จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนแต่ พ.ศ.2557 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน มีพระราชกระแสว่า ให้ตำรวจตระเวนชายแดนจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกลการคมนาคมยากลำบาก ทุรกันดาร เพื่อให้การศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในพื้นที่เขตบริการศูนย์การเรียนรู้ ดชด. ดังกล่าว ภายใต้กระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชนผ่านครูโรงเรียน ดชด. อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยยึดแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคน ชุมชน นำไปสู่ยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนตามแนวชายแดนอย่างมีประสิทธิภาพ สู่เป้าหมายชุมชนเข้มแข็งในอนาคต ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนดังต่อไปนี้ (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2561)

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยประชาชนรวมตัวกันด้วยจิตสำนึกร่วมกัน เข้ามามีบทบาทและขีดความสามารถในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตน บนพื้นฐานของสิทธิร่วมกันอย่างเท่าเทียมและพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยองค์กรและเครือข่าย มีกลไก กระบวนการ และกิจกรรมหลากหลายที่กลุ่มชุมชนจัดขึ้น ที่เกิดจากความรัก ความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน เป็นองค์กรร่วม

2. กระบวนการจัดการ ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวกัน เพื่อเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน เป็นการเชื่อมโยงการทำงานหาเลี้ยงชีพในทุกระดับ คือ ครอบครัวและชุมชน โดยคำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกิน เป็นลำดับแรก ก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้น

เป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ส่งเสริมให้ชุมชนมีขีดความสามารถในรูปแบบที่หลากหลาย ส่งเสริมให้เกิดการจัดการองค์ความรู้ และระบบการเรียนรู้อย่างครบวงจร มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน สนับสนุนการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชน

3. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน และการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพ สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่น เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐ บนระบบการบริหารจัดการที่ดี และมุ่งเน้นการใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น มาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้า เช่น หัตถกรรม บริการสุขภาพ บริการการท่องเที่ยว ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ

4. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน โดยสร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม เสริมสร้างองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นเจ้าภาพหลักในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้มีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม และยั่งยืน (คณะกรรมการปฏิรูปสังคม ชุมชน เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส, 2558)

พระราชบัญญัติสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ พ.ศ. 2557 รองรับสถานภาพและสิทธิชุมชนขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม รวมทั้งกำหนดมาตรการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิชุมชน กลไกการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สิทธิชุมชน การวินิจฉัย การใช้สิทธิชุมชน มีสาระสำคัญคือ ให้ชุมชนมีสิทธิในการปกป้อง พื้นฟูอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา อันติงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

สรุปได้ว่า ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยงานที่สำคัญหนึ่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบเฝ้าตรวจชายแดน รักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน ชุมชนในพื้นที่ชายแดนและพื้นที่ที่มีปัญหาด้านความมั่นคง พัฒนาและช่วยเหลือประชาชนเพื่อความมั่นคงของชาติ สนองงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ท้องถิ่นหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการกิจของหน่วย ภายใต้คุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) สามารถทำการรบได้อย่างทหาร 2) สามารถป้องกันและปราบปราม อาชญากรรมได้อย่างตำรวจ 3) สามารถให้บริการแทนกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ได้อย่างพลเรือน ดังนั้น จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดชายแดน มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่าทางทิศตะวันตก เป็นแนวยาวประมาณ 483 กม. มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นทิวเขาสูงสลับซับซ้อน มีช่องทางติดแนวชายแดนประเทศพม่า ทำให้เกิดการกระทำผิดกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง ปัญหาการลักลอบหนีศุลกากร ปัญหาการแพร่ระบาดของโรค และปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายและเสื่อมโทรม เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนชายแดนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้สังคมกลุ่มนี้เป็นสังคมเปราะบาง อ่อนแอ อันเนื่องมาจากขาดการศึกษา ขาดการเรียนรู้เท่าทันสังคมยุคใหม่ และเป็นพื้นที่ที่ห่างไกลคมนาคมยากลำบากในการเข้าถึงของเจ้าหน้าที่รัฐ ส่งผลให้การใช้บริการขั้นพื้นฐานจากรัฐเข้าไม่ถึง ด้านการศึกษา สาธารณสุข และอื่น ๆ ทำประชาชนตามชายขอบขาดความเท่าเทียมกับสังคมเมือง ในฐานะพลเมืองไทย ขาดจิตใต้สำนึกในความเป็นพลเมืองไทยได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติในอนาคต ดังนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์จึงห้วงใยประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน ให้ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของคนในชาติ เน้นขยายผลการพัฒนาสู่ชุมชน สังคมที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ยากลำบาก โดยเฉพาะชุมชนตามแนวชายแดน เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เน้นพัฒนาเด็ก เยาวชน และประชาชนชุมชนชายแดน ซึ่งอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของตำรวจตระเวนชายแดน มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและสร้างองค์ความรู้

ในโรงเรียน ตชด. และศูนย์บริการ ตชด. จัดเป็นศูนย์กลางเครือข่ายในการเรียนรู้ในทุกด้าน เช่น การให้บริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ของรัฐ อาทิ ให้การศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และชาชน ด้านสาธารณสุข ให้ความรู้พื้นฐานอ่าน-ออก เขียนได้ และให้ความรู้การป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ให้คำปรึกษา ขั้นตอนการบริการรัฐ กฎหมาย ระเบียบและนำองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ในชุมชนนำมาเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ปรับประยุกต์เก่าใหม่ และฝึกอบรมการเกษตรยุคใหม่ตามแนวทางความพอเพียง พอประมาณ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมที่เกิดขึ้นและอาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยผ่านกระบวนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอนคือ 1. การมีส่วนร่วมของชุมชน 2. กระบวนการจัดการ 3. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน 4. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ภายใต้แนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอย่างมั่นคงและยั่งยืน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน” รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลเอกสาร (Document Research) และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับเจาะลึกในประเด็นที่น่าสนใจและตอบคำถามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารภายใน 6 ท่าน และผู้บริหารภายนอก 6 ท่าน ในการให้ข้อมูลสำคัญ จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมาสรุปวิเคราะห์และทำความเข้าใจในแต่ละประเด็นคำถาม วิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน

ผลการศึกษาในแต่ละประเด็นคำถามจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน ในภาพรวมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า สภาพปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชน สาเหตุของการเกิดปัญหาและส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนจากสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ที่สามารถป้องกันและควบคุมปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงได้และไม่ได้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์สรุปในรายละเอียด เพื่อตอบคำถามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายนอก ได้แก่ การบุกรุกจากต่างชาติ การอพยพย้ายถิ่น อันเนื่องมาจากสงคราม การติดต่อทางวัฒนธรรม และ โรคภัยต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องที่ไม่สามารถทำนายหรือคาดการณ์ได้ล่วงหน้า แต่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะชุมชนชายแดน ซึ่งเป็นพื้นที่ชั้นนอกประตูด่านแรกในการข้ามพรมแดนไปมาหาสู่กันได้ง่าย สะดวก สามารถนำสิ่งที่ดีและไม่ดีแฝงเข้ามาได้ตลอดเวลา และพาดผ่านชุมชนชายแดน เพื่อใช้หลบภัยและที่พักพิงชั่วคราว จึงได้รับผลกระทบและมีความเสี่ยงมากกว่าพื้นที่ชั้นใน และอาจจะถูกชักชวนให้เข้าร่วมกระบวนการด้วย เนื่องจากประชาชนประสบปัญหาความยากจน ทำให้มีความอ่อนแอทางความคิดง่ายต่อการยื่นข้อเสนอด้วยการกระทำผิดกฎหมาย

2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายใน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เนื่องจากมีเหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้น แม้ว่าจะมีความรู้เรื่องสภาพของสังคมเราเป็นอย่างดี การเปลี่ยนแปลงของการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ที่มีผลต่อการวิถีชีวิตของคนในสังคมมากมาย เช่น ความรู้แบบดั้งเดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ ๆ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีและภาษา นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดนวัตกรรมในชุมชน ภายใต้การปรับตัวของคนในชุมชนให้รู้เท่าทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งการปรับเปลี่ยนที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตนั้น ไม่ดีไม่เลว แต่การนำไปใช้จะเป็นเรื่องชีวิตว่า สังคมจะเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมถอยลง คนในสังคมสามารถก้าวทันต่อสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงไร และรับมือกับสถานการณ์เหล่านี้ได้มากน้อยแค่ไหน เพราะไม่ว่าเราจะนำไปใช้ในทิศทางใด การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน การเปลี่ยนแปลงแบบมีแบบอย่าง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยมีการวางแผน มีเหตุผล และสอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่น การวางแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ภายใต้การดำเนินการแก้ไขของเจ้าหน้าที่รัฐในการเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนการจัดการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสังคมที่จะเกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคลและในระดับสังคม ทั้งผลกระทบในแง่ดีและแง่เสียหรือผลในทางบวกและผลในทางลบ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

ผลในแง่ดี ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้คนในชุมชนมีการพัฒนาตนเอง ประชาชนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อุดมสมบูรณ์ด้วยปัจจัย 4 สำหรับชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอุปโภคใช้สอย เครื่องบริโภค อันได้แก่ อาหารการกิน บ้านเรือนที่อยู่อาศัย รวมทั้งได้รับการบริการทางด้านสาธารณสุขต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ในแง่อื่น ๆ ประชาชนได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น ที่จะสามารถนำความรู้ความสามารถในการปรับประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต และสามารถวางแผนในการพัฒนาต่อของคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น จนนำไปสู่ยกระดับชีวิตที่อยู่ในชนชั้นที่ค่อนข้างต่างก็ขยับขึ้นอยู่ในระดับช่วงชั้นที่สูงและดีขึ้นได้ สามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และได้รับการยอมรับนับถือ มีชื่อเสียงในชุมชน

ผลในแง่เสีย ผลจากการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเกิดขึ้น ณ ที่ใดย่อมหมายถึง ต้องมีการปรับตัว เริ่มตั้งแต่การปรับเปลี่ยนความรู้สึก นึกคิด ทศนคติ ค่านิยม รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นค่อนข้างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดหลากหลายปัญหา หลากรูปแบบ ซับซ้อน ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคน บางคนรู้เท่าทันสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัว ปรับ ความคิด ทศนคติรวมทั้งค่านิยมและพฤติกรรมของตนรองรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ได้ ขณะเดียวกันคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะสังคมชุมชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญเจริญ ห่างไกล

คมนาคมและขาดความรู้ ขาดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในโลกกว้างจากภายนอก แน่แน่นอนว่าคนกลุ่มนี้ ย่อมก้าวไม่ทัน ปรับตัวไม่ทันต่อสิ่งที่เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เข้ามาในชีวิต รวมถึงการรองรับปัญหา ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นหรือต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ จนกลายเป็นกลุ่มคนที่เปราะบาง อ่อนแอ ต่อการเผชิญปัญหาต่าง ๆ ในโลกยุคใหม่ จึงจำเป็นที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องเข้าไปดำเนินการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหากลุ่มคนเหล่านี้ ให้เกิดการเรียนรู้และเปิดโลกทัศน์ใหม่ในการรองรับ สถานการณ์ที่อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสังคมได้เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมประเพณี ปัญหา ครอบครัว และปัญหาการขาดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ฯลฯ

ดังนั้น สภาพความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งรวมถึง ชุมชนเขตพื้นที่บริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่หลอ ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในเขต พื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร การคมนาคมยากลำบาก ขาดต่อการเข้าถึงบริการและสวัสดิการของรัฐ มี ข้อจำกัดด้านการพัฒนาหลาย ๆ ด้าน ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชนเผ่ามีวัฒนธรรมและภาษา ที่หลากหลาย มีอัตราการรับรู้เรียนรู้หนังสือต่ำ ส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจน การมีรายได้ต่อ ครัวเรือนน้อย ด้วยประชากรประกอบการอาชีพหลัก คือ การหาของป่าตามฤดูกาล การทำเกษตร ตามวิถีชาวบ้านแต่เดิมได้รับผลผลิตต่ำ ไม่เพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือน และไม่พอไป จำหน่ายเป็นรายได้พิเศษจนเจือครอบครัวได้ ขณะเดียวกัน ผลพวงของการเปลี่ยนแปลงจากสังคม ยุคใหม่ ที่มีสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากความเจริญก้าวหน้าของการ ติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว รุนแรงไปถึงทุกพื้นที่ของชุมชน ส่งผลให้สังคมเกิดการรับรู้ เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ไม่ ทันต่อการเปลี่ยนแปลง จนนำไปสู่ปัญหาสังคมที่เปราะบางอ่อนแอ ถูกชักจูงไปกระทำผิดกฎหมาย เพื่อจุนเจือรายได้ครอบครัว ทำให้กระทบต่อการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและวัฒนธรรมประเพณีที่ เสื่อมถอย จึงต้องเรียนรู้และพัฒนาให้เอื้อต่อการปรับตัวของประชาชนในชุมชนให้สอดคล้องกับยุค สังคมใหม่ได้ แต่ทั้งนี้ต้องค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้น การช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาและการป้องกันความ เสี่ยงทางสังคมดังกล่าว เพื่อ ไม่ให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนใน พื้นที่ชายแดน เมื่อเทียบกับสังคมเมืองแล้ว จัดให้มีการเข้าถึงการบริการของรัฐและการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน นำไปสู่การจัดการความรู้ของชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ด้วยคนในชุมชนเอง เพราะคนในชุมชนรู้สภาพปัญหาของชุมชนมาก ที่สุด เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการจัดระบบ โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาจัดการ วางแผน ร่วมคิด ร่วมทำที่เหมาะสมกับชุมชน

บทบาทตำรวจตระเวนชายแดนกับการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความ เสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน

ผลการศึกษาในแต่ละประเด็นคำถามจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน โดยภาพรวมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า จากปัญหาชุมชนชายแดนที่พบดังกล่าวข้างต้น ซึ่งกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนมีหน้าที่รับผิดชอบจัดการชุมชนชายแดนที่อยู่ในเขตบริการ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและเขตบริการศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้มีความมั่นคง ปลอดภัยและสงบสุข สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขได้ ดังนั้นกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จึงใช้แนวทางในการจัดการปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนให้มีความปลอดภัย มั่นคงและสงบสุขได้ต้องพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีก่อนไปพัฒนาสิ่งอื่น ๆ เพราะการพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคี ความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ภายในชุมชน และความตระหนักถึงปัญหาสาธารณะร่วมกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ ต้องพัฒนาคนให้มีแนวความคิดในทิศทางเดียวกันหรือทำความเข้าใจให้ตรงกันต่อปัญหาภายในชุมชนที่จะเกิดขึ้น เพื่อหาวิธีการป้องกันในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ด้วยการระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยน ร่วมทำ ร่วมคิด และร่วมรับผิดชอบ โดยเรียงลำดับการพัฒนาก่อนหลังดังนี้

1. ให้การศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน ส่งเสริมการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องทั้งการพูดและการเขียน ตลอดจนการติดต่อสื่อสารเพื่อให้เกิดเข้าใจที่ตรงกันได้ดียิ่งขึ้น ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน ขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ให้ชุมชนได้รับการพัฒนาโดยการขยายงานพัฒนาจากโรงเรียนเข้าไปในชุมชนผ่านทางเด็กนักเรียน ทั้งกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมแล้ว พฤติกรรมสุขภาพและการพัฒนาสภาพแวดล้อมของบ้านและชุมชนให้ถูกสุขลักษณะ และสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองชาติ มีความเข้มแข็ง สมบูรณ์ทั้งทางจิตใจและร่างกาย มีความพร้อมในการเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ปัจจุบันประชาชนในชุมชนชายแดนมีความต้องการเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น ส่งผลให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและความจำเป็นด้านการศึกษามากขึ้น เพื่อสร้างศักยภาพในการเป็นเกราะป้องกันภัยจากปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การพัฒนาคนควบคู่กับการเพิ่มคุณภาพชีวิตสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อชุมชน โดยการส่งลูกหลานศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะภาคบังคับเท่านั้น

ปัจจุบันกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้ก่อตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน รวมทั้งสิ้น 216 โรงเรียน มียอดนักเรียน จำนวน 26,520 คน การดำเนินกิจกรรมภายใต้พระราชกระแสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560 – 2569 เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยให้คำแนะนำส่งเสริมและให้บริการตามขีดความสามารถที่มี

ประกอบด้วย การเสริมสร้างสุขภาพของเด็ก โดยมุ่งเน้นพัฒนาปรับปรุงการบริการอนามัยแม่และเด็กในพื้นที่ท้องถิ่น ตั้งแต่แรกเกิดและดูแลเด็กปฐมวัยทุกช่วงอายุอย่างครอบคลุมในชุมชนชายแดน เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่สมวัย ตั้งแต่ศูนย์เด็กเล็ก ชั้นอนุบาล จนถึงชั้นประถมศึกษา และยังส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนมีสุขภาพที่ดี มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ซึ่งตามแผนฯ ดังกล่าว กำหนดโครงการพระราชดำริ 8 โครงการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนชายแดน ดังนี้ 1) โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 2) โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน 3) โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา 4) โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ 5) โครงการฝึกอาชีพ 6) โครงการส่งเสริมสหกรณ์ 7) โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น 8) โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก จากการดำเนินกิจกรรม 8 โครงการดังกล่าว โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ดูแล ช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนกระทั่งเกี่ยวข้องและความจำเป็นในชีวิตคนทั้งร่างกายและจิตใจที่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ โดยร่วมมือกับหน่วยบูรณาการทุกภาคส่วนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบันการศึกษาเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ จึงมีนโยบายเพิ่มโอกาสทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการทำงานเชิงรุก และให้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนทำการสำรวจและจัดตั้งสถานศึกษาในพื้นที่ที่ขาดโอกาสและศูนย์การเรียนรู้ โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่เป็นทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ในการจัดการดำเนินการ

2. พัฒนาขีดความสามารถของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยผลักดันให้ครูมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถในรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ รวมถึงจัดการเรียนการสอนให้ประชาชนในชุมชนเป็นพิเศษ ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้รับการฝึกอบรมทบทวนสาระความรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง เช่น ความรู้ด้านภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ รวมทั้งทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะที่จำเป็น เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการงานอาชีพ โดยร่วมบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้อาชีพการเกษตรอย่างครบวงจรอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จนถึงการนำผลผลิตไปใช้ประโยชน์ พัฒนาหลักสูตรงานอาชีพที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย พัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสหกรณ์ เพื่อให้การปลูกฝังลักษณะนิสัยและคุณธรรม จริยธรรมด้วยหลักการสัมฤทธิ์ผล รวมถึงฝึกอบรมให้กับประชาชนและเยาวชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพของชุมชนด้วย

3. ฝึกอาชีพ ชุมชนชายแดนส่วนใหญ่ประสบปัญหาความยากจน เนื่องจากขาดการศึกษาและขาดการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากภายนอกและภายใน ผลจากการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้คนในชุมชนปรับตัวไม่ทันต่อสิ่งที่เปลี่ยนแปลง หรือการรับมือกับสถานการณ์ใหม่ ๆ การให้ความรู้และฝึกอบรมวิชาชีพเป็นสิ่งที่ช่วยให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ รอดพ้นจากความยากจนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนได้นำความรู้และทักษะ ที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว เช่น การฝึกอบรมเพาะเห็ด, หัตถกรรม, ผลิตภัณฑ์โอท็อป, ประดิษฐ์คิดค้น, เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ และทำบัญชี นำความรู้มาใช้ในสหกรณ์ครอบครัวและชุมชน

4. พัฒนาสถานศึกษาเป็นศูนย์บริการความรู้ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมุ่งเน้นให้ เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ในทุกด้าน เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงพื้นที่ชุมชน ดังกล่าว การพัฒนาและช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐมีน้อย ประชาชนในชุมชนชายแดน จึงอาศัย โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นที่พึ่งและขอรับความช่วยเหลือในทุก ด้าน ภายใต้งบ ความสำเร็จของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในชุมชนนั้น

5. การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน เครือข่าย และครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดย โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นแหล่งรวมศูนย์กลางของการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ครู utsch. จึงได้รับบทบาทสำคัญในการพัฒนาและช่วยเหลือประชาชนในชุมชนเขตบริการโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดน ในการจัดการปัญหาชุมชนต่าง ๆ เพื่อบรรเทาทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชน ด้แต่ตั้งแต่เกิดจนตายก็ว่าได้ ครู โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจึงมีความผูกพันและใกล้ชิดกับ ประชาชนจนเป็นที่รัก ศรัทธา และไว้วางใจจากประชาชน ทำให้ประชาชนและหน่วยงานให้ความ ร่วมมือและสนับสนุนในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดี นำไปสู่ความสำเร็จของภารกิจที่ได้รับ มอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง โดยครูโรงเรียน utsch. เป็น ที่เล็งคอบให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ สนับสนุน และแนะนำในการจัดการความรู้ต่าง ๆ ภายในชุมชน ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทำให้การติดต่อประสานงาน เพื่อ ขอรับการช่วยเหลือซึ่งกันและกันง่ายขึ้น เพราะความคุ้นเคยกัน จึงเป็นเครือข่ายที่เกิดจากความ ศรัทธาอย่างแท้จริง

6. วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ ที่มีระบบการติดต่อสื่อสาร ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นไปอย่าง กว้างขวางครอบคลุมพื้นที่ทุกแห่งหน ทั้งในป่าเขาและพื้นที่ชายแดนที่ห่างไกลคมนาคมในรูปแบบ ของวิทยุ โทรศัพท์ ดาวเทียม สามารถเข้าถึงทุกพื้นที่ ทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร ห่างไกลคมนาคมได้รับข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้ความต้องการและพฤติกรรมของชุมชนชายแดน เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่มีความต้องการเพียงเพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่ได้ แต่ปัจจุบันความต้องการที่

เพิ่มขึ้นและไม่มีสิ้นสุด ส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเสื่อมถอย วิถีชีวิตเปลี่ยนไป สร้างความกดดันในการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น ครู รร.ตชด. จึงต้องเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่มุ่งให้เด็กเยาวชน และประชาชน มีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ร่วมกันอนุรักษ์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยทำให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง รวมถึงถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับคนรุ่นสู่รุ่น มิให้สูญหาย เช่น เชิญผู้รู้มาถ่ายทอดให้กับเด็กและเยาวชน ได้สานต่อองค์ความรู้ของบรรพบุรุษ โดยครูและโรงเรียนเป็นเจ้าภาพในการจัดการขับเคลื่อนความรู้ดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม

7. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลุกฝังจิตสำนึกและพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดกระบวนการเรียนรู้ที่让孩子ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เห็นความงดงาม เกิดเป็นความปิติที่จะศึกษาเป็นความรัก ความผูกพัน ห่วงแหนในทรัพยากรของตน ร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยใช้ธรรมชาติเป็นอุปกรณ์การสอนและดึงประชาชนหรือผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ให้ตระหนักถึงคุณค่าและช่วยคิดช่วยสร้างวิธีการจัดการในการอนุรักษ์ธรรมชาติในพื้นที่มิให้ถูกทำลาย ช่วยเฝ้าระวังป้องกันและฟื้นฟู ทดแทนให้คงอยู่ตลอดไป และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุด

สรุปได้ว่า กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน ที่ประสบปัญหาการขาดการศึกษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทรุดโทรม และการเสื่อมถอยของวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้วิถีชีวิตชุมชนชายแดนเปลี่ยนแปลงไปอย่างก้าวกระโดด ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาหลบหนีเข้าเมือง ปัญหาโจรกรรมรถ และปัญหาการก่อการร้ายข้ามชาติ โดยใช้ชุมชนชายแดนเป็นแหล่งพักพิง พักพิง และ/หรือประชาชนเข้าร่วมขบวนการในการกระทำความผิดทั้งตั้งใจหรือไม่ตั้งใจที่เกิดจากแรงจูงใจมหาศาล ส่งผลให้ชุมชนชายแดนได้รับความเสี่ยงจากภัยอันตรายเหล่านี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม นำไปสู่ปัญหาครอบครัวในชุมชน ประกอบกับปัญหาความยากจนในชุมชนชายแดน ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ กลายเป็นสังคมที่เปราะบาง อ่อนแอทั้งร่างกายและความคิด ความไม่สมบูรณ์ของชีวิต จนตัดสินใจเข้าร่วมการกระทำ ความผิดกฎหมาย เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวและยกระดับชีวิตที่ดีกว่า โดยขาดการศึกษา เรียนรู้ถึงภัยอันตรายหรือผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ที่อาจจะสร้างความเสียหายแก่ครอบครัว ชุมชน สังคมอย่างไรบ้าง ดังนั้น วิธีการจัดการความเสี่ยงทางสังคมที่เปราะบางตามชุมชนชายแดนนี้ได้ด้วยวิธี 1) ให้การศึกษา 2) พัฒนาครู รร.ตชด. 3) ฝึกอาชีพ 4) พัฒนาสถานศึกษาเป็น

ศูนย์บริการความรู้ 5) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 6) อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 7) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยครู รร.ตชด. ได้รับบทบาทสำคัญในการจัดการและขับเคลื่อนด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ฝึกอบรมจากหน่วยร่วมบูรณาการมาให้ความรู้ตามโครงการพระราชดำริ 8 โครงการ เพื่อให้ชุมชนนำความรู้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ช่วยแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในชุมชนชายแดนที่ห่างไกลความเจริญ และเพื่อให้ชุมชนชายแดนมีความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างสงบสุขได้

แนวทางการจัดการความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนที่เหมาะสม

1. ควรมุ่งแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชายแดน เช่น การสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กในพื้นที่ เพื่อกลับมาพัฒนาชุมชนในอนาคต การให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร และใช้ในวิถีประจำวันของชาวบ้าน การส่งเสริมด้านสุขภาพ อนามัยสาธารณสุขชุมชน การจัดทำศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนให้ เป็นศูนย์กลางหรือเป็นจุดประสานงานสำหรับการบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ และการเป็นศูนย์ให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงแนวทางการพัฒนาอื่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมสืบไป

2. ความสมบูรณ์และความพร้อมของร่างกายและจิตใจจะเกิดขึ้นได้ ต้องสอดคล้อง เศรษฐกิจในครอบครัว มีรายได้ที่เพียงพอ เหมาะสมกับรายจ่าย ไม่ก่อให้เกิดความเครียด ความยากจน ดังนั้น จึงส่งเสริมพัฒนาปรับปรุงอาชีพการทำนาให้มีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น จัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า, กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ, กลุ่มธนาคารข้าว, กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ในลักษณะจัดให้มีการสาธิตหรือศูนย์การเรียนรู้ภายในหน่วย เพื่อเป็นแบบอย่างและขยายผลไปสู่ประชาชนและชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบตามปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ในพื้นที่รอบที่ตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และเป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับหน่วยงานเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภค-บริโภค ปัญหาสังคม และปัญหาอาชญากรรม พัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ดำเนินการปลูกและขยายพันธุ์หญ้าแฝกในพื้นที่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและหมู่บ้านในเขตบริการ โครงการศูนย์เรียนรู้ชุมชนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไปสู่ประชาชนและชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านรอบที่ตั้งเขตบริการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และส่งเสริมการปฏิบัติงานโดยให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา โดยการจัดกลุ่มประชาคมหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางในการประชุมพบปะแกนนำชุมชน

เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในหมู่บ้าน/ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

“ตำรวจตระเวนชายแดน มีหน้าที่ในการเข้าไปอุดช่องว่างของปัญหาภัยจากรอบด้าน และแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนให้เกิดความมั่นคง สงบสุข ปลอดภัยจากภัยคุกคาม โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จึงมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และท้องถิ่นให้มีความเจริญ (คุณภาพชีวิตที่ดี) และความมั่นคงปลอดภัยตามแนวชายแดน ซึ่งช่วยสร้างประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนและความมั่นคงประเทศชาติอย่างยั่งยืน โดยขับเคลื่อนผ่านงานและกิจกรรมของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนคือ 1) ให้การศึกษา(หน้าที่ครู) 2. การพัฒนาคุณภาพชีวิต(หน้าที่นักพัฒนา) และ 3. การสร้างความมั่นคงปลอดภัยและการรักษาความสงบเรียบร้อย (หน้าที่ทหาร-ตำรวจ) เป็นบุคคลที่มีร่างเดียวแต่มีหลายวิญญาณ ที่ผ่านการฝึกอบรม เพิ่มทักษะ ความรู้ความสามารถ และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับคุณลักษณะดังกล่าวได้ดีเสมอมา จนทำให้ประชาชนและหน่วยงานร่วมบูรณาการต่างให้ความร่วมมือ สนับสนุน และไว้วางใจต่อตำรวจตระเวนชายแดนเป็นอย่างดี นำมาสู่งานและกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จอย่างต่อเนื่อง และนำมาซึ่งรางวัลหน่วยงานดีเด่นสาขาการพัฒนาสังคม ด้านการศึกษา เพื่อยืนยันความสำเร็จของตำรวจตระเวนชายแดน”

แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมไทย

1. ให้การศึกษาทั่วถึง สูงขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ต้องเป็นคนที่รู้ ต้องรู้จักใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ เพื่อให้สามารถอยู่อย่างเข้าใจโลกได้
2. จัดสวัสดิการที่ดี ให้มีการศึกษาที่ดี มีงานทำ ประกันสังคมอย่างทั่วถึง
3. พัฒนาเศรษฐกิจ กระจายรายได้สู่ชนบทมากขึ้น ลดช่องว่างคนรวยคนจน
4. วินัยทางการเงิน ออม ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ใช่จ่ายและดำเนินชีวิตตามกระแส ขยันทำงาน ไม่ก่อหนี้เกินความสามารถในการใช้จ่าย
5. พัฒนาสังคม สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชนต้องช่วยกัน ถอดแอมเกลตาปลุกฝังจริยธรรมและคุณธรรม ให้เกิดสำนึกเรื่องความถูกต้อง ความดีความชั่ว มีความยับยั้งชั่งใจในการกระทำสิ่งไม่ดี มีมารยาท มีความเกรงใจ ทักษะที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง การตอบแทนชุมชนและสังคม
6. ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

ปัญหาและอุปสรรค

สภาพความรู้ของชุมชนยังเป็นองค์ความรู้แบบดั้งเดิม ยังไม่มีการปรับประยุกต์หรือพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ โดยการใช้เทคนิคเชิงวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ โดยสรุปปัญหาอุปสรรคเป็นรายชื่อได้ดังนี้

1. ชุมชนขาดแหล่งรวบรวมองค์ความรู้หรือศูนย์การเรียนรู้อย่างเป็นทางการ
2. การกระจายองค์ความรู้ยังไม่มีช่องทางการเผยแพร่องค์ความรู้ที่เหมาะสม หรือมีรูปแบบที่ชัดเจน
3. หน่วยงานภายนอกเข้าไปช่วยเหลือ แนะนำ หรือพัฒนาองค์ความรู้ยังไม่จริงจังหรือต่อเนื่อง
4. หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้ขาดงบประมาณในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
5. การส่งต่อความรู้หรือถ่ายทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ยังขึ้นอยู่กับความสนใจเป็นรายบุคคล ส่วนถ่ายทอดผ่านครัวเรือนยังไม่มี เช่น การจัดอบรมองค์ความรู้ใหม่ให้กับบุตรหลานหรือผู้สนใจที่จะเรียนรู้ให้เข้ามารับการเรียนรู้
6. กลุ่มชุมชนยังขาดการจัดประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการ เพื่อกำหนดทิศทางของกลุ่มและพัฒนาร่วมกันในลักษณะร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อรักษาองค์ความรู้และวัฒนธรรมของชุมชน
7. การบริหารจัดการกลุ่มชุมชนในปัจจุบัน การบริหารยังกระจุกตัว ไม่มีการจัดตั้งองค์กรเข้ามาเพื่อแบ่งหน้าที่กันปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เพื่อทำให้เกิดการจัดการองค์ความรู้และนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์ที่เชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างมั่นคงและยั่งยืน

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” บทนี้ผู้วิจัยขอเสนอสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย รวมถึงข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมภายใต้บทบาทของครู utsch. โดยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 มาสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยโดยอ้างอิงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 มาประกอบการอธิบายเชื่อมโยงกัน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างชัดเจน สมบูรณ์ดังนี้

สรุป

จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายคน สินค้า และการบริการต่าง ๆ ระหว่างประเทศได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยผิดกฎหมาย ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และความมั่นคงทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนเป็นประเด็นแรกในการเข้า-ออกประเทศทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นหนึ่งสาเหตุสำคัญของปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นภารกิจหลักของตำรวจตระเวนชายแดนในการเฝ้าระวังการลักลอบเข้า-ออกของคน สิ่งของ ยานพาหนะ และการบริการต่าง ๆ ผ่านช่องทาง โดยเฉพาะช่องทางธรรมชาติที่จะนำปัญหาต่าง ๆ เข้ามาสู่ชุมชนชายแดน ประกอบกับสภาพพื้นที่ชุมชนชายแดนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่เข้าถึงลำบาก มีภูเขาสูง ป่าเขา และแม่น้ำเป็นเส้นกั้นกลางระหว่างกันเป็นแนวยาว และสามารถเดินทางเข้าผ่านเข้า-ออกถึงกันระหว่างชุมชนสองฝั่งได้โดยง่าย ดังนั้น ชุมชนชายแดนจะได้รับความเสี่ยงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีทั้งสามารถป้องกันและควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงเกิดจากภายนอก การบุกรุกจากประเทศเพื่อนบ้าน การอพยพย้ายถิ่นฐาน การติดต่อทางวัฒนธรรม และโรคภัยต่าง ๆ สามารถเตรียมการเพื่อป้องกันและรองรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ ประกอบกับการไปมาหาสู่กันง่าย สะดวก อาจนำสิ่งที่ดีและไม่ดีแฝงเข้ามากับคน สินค้า และยานพาหนะ รวมถึงใช้ชุมชนชายแดนในการหลบภัย แหล่งพักพิง และแหล่งพักยชั่วคราวของกลุ่มคนกระทำผิดกฎหมาย เพราะ

ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ที่ห่างไกลคมนาคม ยากแก่การสกัดกั้นและจับกุมจากเจ้าหน้าที่รัฐให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ได้

สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายในนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เป็นผลของความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนชายแดนมีความเสื่อมถอยลง อัตราการรับรู้เรียนรู้หนังสือต่ำ ทำให้เกิดปัญหาความยากจน การมีรายได้ต่อครัวเรือนน้อย ด้วยประชากรประกอบอาชีพหลักคือ การหาของป่าตามฤดูกาล การทำเกษตรตามวิถีชาวบ้านแต่เดิมได้รับผลผลิตต่ำ ไม่เพียงพอต่อการบริโภคของครัวเรือน และไม่พอไปจำหน่ายเป็นรายได้พิเศษจนเจือจกรอบครัวได้ ขณะเดียวกัน ผลพวงของการเปลี่ยนแปลงจากสังคมยุคใหม่ ผลักดันให้สังคมเกิดการรับรู้ เรียนรู้ต่อความเสี่ยงต่ำ เพราะไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและการบริการของรัฐได้อย่างเท่าเทียม เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างชัดเจน จนกลายเป็นปัญหาสังคมที่เปราะบางและ อ่อนแอทางความคิดและจิตใจของคนในชุมชน จึงเป็นปัจจัยเหตุที่ถูกชักชวนให้เข้าร่วมขบวนการกระทำผิดกฎหมายได้ง่ายขึ้น รวมถึงชุมชนพยายามหาโอกาสในการสร้างงานและพัฒนาการประกอบอาชีพมากขึ้น โดยให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน เข้ามาจับบทบาทในการช่วยเหลือหรือสนับสนุนชุมชนให้มากขึ้น นำไปสู่การแข่งชิงแข่งขันในการประกอบอาชีพกันมากขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีความพยายามจัดหาปัจจัย 4 เพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้กับครอบครัวมากขึ้น เช่น อาหารการกิน บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพ และมีความต้องการและคาดหวังที่จะได้รับการบริการขั้นพื้นฐาน เช่น การศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกับสังคมเมืองมากขึ้น เพราะมีการปรับตัว ปรับเปลี่ยนความรู้สึก นึกคิด ทศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรม มีความกระตือรือร้นและรู้ทำทันการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ ดังนั้น การพัฒนาและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐมีอิทธิพลต่อการจัดการความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนอย่างยิ่ง สังเกตได้ว่าภาวะความเสี่ยงทางสังคมเพิ่มมากขึ้นจะทำให้การจัดการความเสี่ยงทางสังคมลดลง เพราะการจัดการความเสี่ยงทางสังคมต้องมีการจัดการทั้งระดับ ทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการร่วมกัน

จากปัญหาสังคมดังกล่าวข้างต้น กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนมีหน้าที่รับผิดชอบจัดการชุมชนชายแดนที่อยู่ในเขตบริการ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้มีความมั่นคงปลอดภัยและสงบสุข สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขได้ ด้วยการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีก่อน โดยใช้ทุนทางสังคมของชุมชนในการขับเคลื่อนและการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูตชด. กับประชาชนในชุมชน เป็นฐานในการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น ร่วมทำ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และร่วมรับผิดชอบในกระบวนการจัดการแก้ไขปัญหา

ความเสี่ยงทางสังคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนและความตระหนักถึงปัญหาสาธารณะ ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งปัจจุบันยังพบปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมเมื่อเทียบกับสังคมเมืองแล้ว จัดให้มีการเข้าถึงการบริการของรัฐและการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่สามารถติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกับหน่วยงานภาครัฐได้ จึงเป็นปัญหาในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมในชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างสมบูรณ์ เพราะคนในชุมชนจะรู้สภาพปัญหาของชุมชนมากกว่าหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือหรือสนับสนุน ให้การแก้ไขปัญหาเป็นความต้องการของชุมชนและดึงศักยภาพของชุมชนออกมาสร้างให้เกิดความเข้มแข็ง ดังนั้น ครู ตชด. เพียงหน่วยเดียวที่ใกล้ชิดประชาชนและให้บริการกับประชาชนในชุมชนชายแดนมากที่สุด จากการสัมผัส เรียนรู้ สังเกต และคลุกคลีกับประชาชนมายาวนาน ย่อมเข้าใจความทุกข์ยากลำบากและปัญหาของประชาชนและในชุมชนเป็นอย่างดี ครู ตชด. จึงเปรียบเสมือนตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐของทุกหน่วยงานภาครัฐในการให้บริการต่าง ๆ และช่วยเหลือและสนับสนุนหรือเป็นที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความเสี่ยงสังคมในชุมชนชายแดนได้ดังนี้

1. ให้การศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน ส่งเสริมการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ทั้งการพูดและการเขียน ตลอดจนการติดต่อสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน ขยายผลการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ให้ชุมชนได้รับการพัฒนาโดยการขยายงานพัฒนาจากโรงเรียนเข้าไปในชุมชนผ่านทางเด็กนักเรียน มีความเข้มแข็งสมบูรณ์ทั้งทางจิตใจและร่างกาย มีความพร้อมในการเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ภายใต้อำนาจพระราชดำริ 8 โครงการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนชายแดน ได้แก่ 1) โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 2) โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน 3) โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา 4) โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ 5) โครงการฝึกอาชีพ 6) โครงการส่งเสริมสหกรณ์ 7) โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น 8) โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก ซึ่งในแต่ละโครงการมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นเจ้าหลัก โดย ครู ตชด. ร่วมมือกับหน่วยบูรณาการทุกภาคส่วนในการจัดการถ่ายทอดความรู้ อบรม และกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนและประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ ครู ตชด. ได้มีการสอนพิเศษนอกเวลาให้กับประชาชนในชุมชน เพื่อให้อ่านออกเขียนได้จนสามารถสื่อสารเข้าใจกันได้

2. พัฒนาขีดความสามารถของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยผลักดันให้ครูมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีการฝึกอบรมทบทวนสาระความรู้ ทักษะ เพื่อพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง รวมถึงพัฒนาความรู้ความสามารถในรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและ

เยาวชนที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ ประกอบกับครูเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการงานอาชีพ การจัดการกระบวนการเรียนรู้อาชีพการเกษตรอย่างครบวงจรอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การผลิตจนถึงการนำไปใช้ประโยชน์ พัฒนาหลักสูตรงานอาชีพที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย ปลูกฝังลักษณะนิสัยและคุณธรรม จริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน

3. ฝึกอาชีพ ชุมชนชายแดนส่วนใหญ่ประสบปัญหาความยากจน เพราะอัตราการเรียนรู้และการศึกษาค่ำ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในเมื่อเศรษฐกิจไม่ดี ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำไปด้วย ทำให้ขาดรายได้ จึงให้ความรู้และฝึกอบรมวิชาชีพเป็นสิ่งที่ช่วยให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ รอดพ้นจากความยากจนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนได้นำความรู้และทักษะ ที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว เช่น การฝึกอบรมเพาะเห็ด, หัตถกรรม, ผลิตภัณฑ์โอท็อป, ประดิษฐ์คิดค้น, เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ และทำบัญชี นำความรู้มาใช้ในสหกรณ์ ครอบครัวยุคใหม่และชุมชน

4. พัฒนาสถานศึกษาเป็นศูนย์บริการความรู้ มุ่งเน้นให้เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ในทุกด้าน เพื่อให้ชุมชนใช้ในการศึกษา เรียนรู้องค์ความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนผู้ที่สนใจศึกษาดูงาน โดยมีตัวแทนของชุมชนและครู ตชด. คอยดูแลและควบคุมการบริการให้

5. การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน เครือข่าย และครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นแหล่งรวมศูนย์กลางของการจัดการปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ครู ตชด. มีความใกล้ชิดและผูกพันกับประชาชนจนเป็นที่ศรัทธาและไว้วางใจจากชุมชน สามารถประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อร่วมมือและสนับสนุนในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ได้ และสร้างผู้นำชุมชนให้เข้มแข็ง โดยครู ตชด. เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ สนับสนุน และแนะนำ ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนเป็นศิษย์เก่า รร.ตชด. ทำให้การติดต่อประสานงาน เพื่อขอรับการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำได้ง่ายขึ้น

6. อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น จากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ส่งผลให้การติดต่อสื่อสารไร้พรมแดนนั้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนชายแดนคือ ความต้องการและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมต้องการเพียงเพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่ได้ แต่ปัจจุบันความต้องการที่เพิ่มขึ้นและไม่มีสิ้นสุด ทำให้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเสื่อมถอยลง วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป สร้างความกดดันในการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น ครู ตชด. จึงต้องเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่มุ่งให้เด็ก เยาวชน และประชาชน มีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ร่วมกันอนุรักษ์ ถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้รุ่นสู่รุ่นมิให้สูญหายไป โดยการเชิญนักปราชญ์ในชุมชนมาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม

7. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ผ่านมามีจังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบปัญหาเรื่องมลภาวะทางอากาศขั้นรุนแรงที่เกิดจากการเผาป่า เกิดปัญหาหมอกควัน เป็นมลพิษทางอากาศเป็นเวลาหลายเดือน เป็นปัญหาความเสี่ยงทางสังคมต่อการดำเนินชีวิต ที่ส่งผลต่อปัญหาสุขภาพของคนในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากปัญหาดังกล่าว ครู ตชด. ต้องปลูกฝังจิตสำนึกและธรรมาภิบาลทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และให้ความรู้ถึงประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติต่อชุมชนทั้งข้อดีและข้อเสีย ประกอบกับพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้แก่เด็กลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เห็นความงดงาม เกิดเป็นความปิติที่จะศึกษาเป็นความรัก ความผูกพัน หวังแทนในทรัพยากรของตนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยใช้ธรรมชาติเป็นอุปกรณ์การสอนและดึงประชาชนหรือผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ให้ตระหนักถึงคุณค่าและช่วยคิด ช่วยเฝ้าระวังป้องกันและฟื้นฟู ทดแทนให้คงอยู่ตลอดไป และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุด

จากการจัดการความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ประชาชนในชุมชนชายแดนมีทุนทางสังคมสูงอยู่แล้ว เพียงแค่ขาดการเรียนรู้ในการจัดการความรู้ที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ ประกอบกับด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ที่ห่างไกลคมนาคม ขาดต่อการที่หน่วยงานภาครัฐจะเข้าไปถึง เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนได้ตามความต้องการของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลปัญหาอุปสรรคที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้เป็นรายชื่อให้ดังนี้ 1) ชุมชนขาดแหล่งรวบรวมองค์ความรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม 2) การกระจายองค์ความรู้ยังไม่มีช่องทางการเผยแพร่องค์ความรู้ที่เหมาะสม หรือมีรูปแบบที่ชัดเจน 3) หน่วยงานภายนอกเข้าไปช่วยเหลือ แนะนำ หรือพัฒนาองค์ความรู้ยังไม่จริงจังหรือต่อเนื่อง 4) หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้ขาดงบประมาณในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 5) การส่งต่อความรู้หรือถ่ายทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ยังขึ้นอยู่กับความสนใจเป็นรายบุคคล ส่วนถ่ายทอดผ่านครัวเรือนยังไม่มี เช่น การจัดอบรมองค์ความรู้ใหม่ให้กับบุตรหลานหรือผู้สนใจที่จะเรียนรู้ให้เข้ามารับการเรียนรู้ 6) กลุ่มชุมชนยังขาดการจัดประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการ เพื่อกำหนดทิศทางของกลุ่มและพัฒนาร่วมกันในลักษณะร่วมคิดร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อรักษาองค์ความรู้และวัฒนธรรมของชุมชน 7) การบริหารจัดการกลุ่มชุมชนในปัจจุบัน การบริหารยังกระจุกตัว ไม่มีการจัดตั้งองค์กรเข้ามาเพื่อแบ่งหน้าที่กันปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ เพื่อทำให้เกิดการจัดการองค์ความรู้และนำองค์

ความรู้มาใช้ประโยชน์ที่เชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างมั่นคงและยั่งยืน

การแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน ด้วยแนวทางการจัดการความรู้ ทั้ง 7 ด้านดังกล่าวข้างต้น รวมถึงปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนโดยผ่าน ครู utsch. ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ภายใต้กระบวนการจัดการความรู้เพื่อมุ่งพัฒนาคนในชุมชนชายแดน สามารถป้องกันตนเองได้จากภัยอันตรายต่าง ๆ จากการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก และเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ยกกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นำไปสู่พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้น ผู้วิจัยได้สรุปแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนได้ดังนี้ 1) มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชายแดน พัฒนาคอนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญ (มีคุณภาพชีวิตที่ดี) นำไปสู่ความมั่นคงปลอดภัยตามแนวชายแดนอย่างยั่งยืน เช่น การสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กในพื้นที่มากขึ้น เพื่อกลับมาพัฒนาชุมชนในอนาคต การให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารและใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมด้านสุขภาพ อนามัยสาธารณสุขชุมชน จัดทำศูนย์การเรียนรู้ และ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นศูนย์กลางหรือเป็นจุดประสานงานในการให้บริการขั้นพื้นฐานของรัฐ เป็นศูนย์ให้ข้อมูลข่าวสาร ให้องค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในชุมชน สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีอันดี 2) ส่งเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้ ความสมบูรณ์ของมนุษย์ โดยมีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อรายได้ครอบครัวมีเพียงพอ อยู่ดี กินอิ่ม ไม่ก่อให้เกิดความเครียดและความยากจน ต้องพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน โดยการส่งเสริมพัฒนาปรับปรุงอาชีพให้มีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น จัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม เช่น กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า, กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ, กลุ่มธนาคารข้าว, กลุ่มเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ ในลักษณะจัดให้มีการสาธิตหรือศูนย์การเรียนรู้ภายในหน่วย เพื่อเป็นแบบอย่างและขยายผลไปสู่ประชาชนและชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบ ตามปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ในพื้นที่รอบที่ตั้ง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เช่น ปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภค-บริโภค โดยพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ดำเนินการปลูกและขยายพันธุ์หญ้าแฝกในพื้นที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและหมู่บ้านในเขตบริการ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไปสู่ประชาชนและชุมชน และส่งเสริมการปฏิบัติงาน โดยให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา จัดกลุ่มประชาคมหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางในการประชุมพบปะแกนนำชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในหมู่บ้าน/ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา 3) นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการจัดการความรู้ชุมชนอย่างเป็นระบบ เช่น การสืบค้น รวบรวม จัดเก็บ ระบบฐานข้อมูล เครื่องไม้เครื่องมือให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

และสภาพพื้นที่ชายแดน 4) กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน 5) นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจเพียงพอเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้มีวินัยทางการเงิน ออม ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ใช่จ่ายและดำเนินชีวิตตามกระแส ขยันทำงาน ไม่ก่อกวน เกินความสามารถในการใช้จ่าย 6) ถอดมเกลลาปลูกฝังจริยธรรมและคุณธรรม ให้เกิดสำนึกเรื่อง ความถูกต้อง ความดีความชั่ว มีความยับยั้งชั่งใจในการกระทำสิ่งไม่ดี มีมารยาท มีความเกรงใจ ทัศนคติที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง การตอบแทนชุมชนและสังคม

อภิปรายผลการศึกษา

ชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ติดชายแดนประเทศเมียนมา และเป็นจุดเชื่อมโยงสู่การแลกเปลี่ยน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวป้าชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อยู่ห่างไกลคมนาคม ดำรงชีวิตแบบชาวป่า มีความเป็นอยู่ยากลำบาก และต้องเผชิญกับภัยอันตรายจากโจรสลัด และได้รับการบริการจากภาครัฐน้อย เช่น การศึกษา สาธารณูปโภค สาธารณสุข ฯลฯ จึงตกอยู่ในภาวะเปราะบางหรือเกิดความเสียหายทางสังคมและล่อแหลมสูงต่อการเข้าถึงของปัญหาภัยคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยการแทรกซึมผ่านเข้า-ออกตลอดแนวชายแดน เพื่อหาสมาชิกแนวร่วม ชักชวนหรือสนับสนุนร่วมขบวนการกระทำผิด อาจนำมาซึ่งปัญหาอาชญากรรมในชุมชน เช่น 1) ปัญหายาเสพติด 2) ปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมือง 3) ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและทรัพยากรธรรมชาติ 4) ปัญหาสินค้าหลบหนีภาษีศุลกากร 5) ปัญหาโจรกรรมรถ 6) ปัญหาอาวุธปืนสงครามวัตถุระเบิด และ 7) ปัญหาการก่อการร้าย จนกลายเป็นปัญหาสี่กสองหน้าทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติในที่สุด (เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน, 2549, หน้า 167) รวมถึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต และความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในสังคมในทิศทางที่ไม่พึงประสงค์ มลภาวะและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอากาศ ปัญหาความขัดแย้งในสังคม ปัญหาการศุคร้อนของประเพณีและวัฒนธรรม และการสูญหายไปของทักษะองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้คนในชุมชนชายแดนที่ต้องพึ่งพาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ต้องอยู่ท่ามกลางภาวะความเสียหายทางสังคม ประชาชนต้องปรับตัวและแสวงหาวิธีการที่จะอยู่รอดท่ามกลางกระแสกระแสโลกาภิวัตน์และการขยายตัวของทุนนิยม ที่ผลักดันให้สังคมไทยก้าวไปสู่ความทันสมัย และเกิดภาวะความอันตรายเพิ่มปริมาณในรูปแบบใหม่ ๆ มากขึ้น ส่งผลให้ประชาชนเกิดความรู้สึกลัวหวาดระแวงต่อสถานการณ์ใน ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและประชาชน ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมดังกล่าว

นอกจากนั้น ความเปราะบางของชุมชนชายแดนคือ การมีความรับรู้ต่อความเสี่ยงต่ำ สถาบันทางสังคมอ่อนแอ การไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ การขาดการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้หนังสือตำ และความยากจน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ประชาชนตามชุมชนชายแดนกระทำผิดกฎหมายเอง เพราะความได้เปรียบในเรื่องพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถเข้าถึงได้ ตลอดจนจากความเจริญก้าวหน้าของการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว และถึงทุกพื้นที่ ทำให้ชุมชนชายแดนมีการรับรู้ เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้มากกว่าเดิม และปัญหาสังคมส่งผลถึงการลดลงของความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความผูกพันและการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วย ดังนั้น การจัดการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม โดยต้องจัดการอย่างเป็นระบบและเป็นกระบวนการเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขก่อนหลัง และการดำเนินการภายใต้ศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนและครู ตชด. อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) ให้การศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ และสามารถติดต่อสื่อสารเข้าใจกันได้ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน และการศึกษาเป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายให้ตนเองได้ สามารถเข้าใจและวิเคราะห์สถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ รวมถึงแยกแยะความผิดชอบชั่วดีได้ดี และเรียนรู้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรู้เท่าทัน 2) พัฒนาขีดความสามารถและศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ให้สอดคล้องและทันต่อความทันสมัย เพื่อนำมาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชน ให้รู้เท่าทันสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป ครู ตชด. ต้องมีความรู้ นอกเหนือจากการสอนเด็กนักเรียน เพราะความรู้ที่สอนเด็กกับผู้ใหญ่มีความแตกต่างกัน ครู ตชด. ต้องจัดความรู้ที่มีอยู่ในตัวเด็กหรือผู้ใหญ่ออกมาแล้วช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน 3) ฝึกอาชีพให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชน โดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบโครงการ พระราชดำริ โดยแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรมเพาะเห็ด, หัตถกรรม, ผลิตภัณฑ์โอท็อป, ประดิษฐ์คิดค้น, เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ และทำบัญชี นำความรู้มาใช้ในสหกรณ์ครอบครัวและชุมชน 4) ศูนย์บริการความรู้หรือศูนย์แห่งการเรียนรู้ โดยใช้สถานที่ รร.ตชด. เป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นศูนย์บูรณาการกลางร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในชุมชน เป็นเจ้าภาพศูนย์ติดต่อประสานงาน 5) การมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และ ครู ตชด. ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีครู ตชด. เป็นที่เล็งในการให้คำแนะนำและช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด 6) อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มุ่งให้เด็ก เยาวชน และประชาชน มีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาร่วมกันอนุรักษ์ โดยเชิญนักปราชญ์มาถ่ายทอดองค์ความรู้กับเด็กและเยาวชนให้รุ่นสู่รุ่น มิให้สูญหายไป 7) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เชิญชวนประชาชนในชุมชนปลูกป่า

ทดแทนในวันสำคัญ ๆ ตระหนักถึงคุณค่าและช่วยคิด ช่วยเฝ้าระวังป้องกันและฟื้นฟู ทดแทนให้คง อยู่ตลอดไป และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุด

การจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความเลื่อมล้ำทางสังคมทั้ง 7 ด้านดังกล่าว พบว่า ได้รับความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานภาครัฐด้วยดี ผนึกกำลังดำเนินงานเสริมความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการดำเนิน กิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ แต่ขึ้นอยู่กับ ว่าครู ทชด. และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง จนกว่าชุมชนจะ เข้มแข็งและได้รับการพัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจ เพียงพอเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ให้มีวินัยทางการเงิน ออม ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ใช้จ่ายและดำเนิน ชีวิตตามกระแส ขยันทำงาน ไม่ก่อกวนเกินความสามารถในการใช้จ่าย ประกอบกับครูและ หน่วยงานภาครัฐควรต้องมีการติดตาม เฝ้าระวัง และสื่อสารความเสี่ยงให้ประชาชนและชุมชนใน พื้นที่ทราบ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและการเตรียมความพร้อมในการรับมือป้องกันและแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นตามมา และเพื่อความมั่นคงในการดำรงชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ในเชิงนโยบาย

1.1 ควรจัดให้ รร.ทชด. เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และเป็นศูนย์ประสานงาน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 ควรจัดให้ รร.ทชด. เป็นศูนย์รวมในการให้บริการขั้นพื้นฐานของรัฐ เช่น การศึกษา, สาธารณะสุข, ที่ปรึกษาเอกสารทางราชการ ข้อมูลหมาย ระเบียบข้อบังคับในการติดต่อ ราชการ เป็นต้น

1.3 รร.ทชด. ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการจัดการ ความรู้ชุมชนอย่างเป็นระบบ เช่น การสืบค้น รวบรวม จัดเก็บ ระบบฐานข้อมูล เครื่องไม้เครื่องมือ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพพื้นที่ชายแดนอย่างรูปธรรม

1.4 ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยยึด ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

1.5 ควรเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบสถานะบุคคลของประชาชนไร้สัญชาติ ในชุมชนเขตบริการ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน

1.6 การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาชุมชนชายแดน โดยยึดโยงหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นหลัก เพื่อความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการสำรวจความพึงพอใจ, ความคาดหวังของประชาชนในการจัดการความรู้ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่เขตบริการ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อนำผลงานวิจัยมาปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียนในปีต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาวิจัยด้านการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของกลุ่มคนชายขอบ เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนชายขอบให้สูงขึ้น

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือในการจัดการความรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560.

เจริญฤทธิ์ จรัสโรมรัน. ประวัติการปฏิบัติราชการตำรวจตระเวนชายแดน. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2561.

ตำรวจตระเวนชายแดน, กองบัญชาการ. ด้วยจงรักและภักดี 50 ปี โรงเรียน ตชด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ตำรวจตระเวนชายแดน, กองบัญชาการ. แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2561.

ตำรวจตระเวนชายแดน, กองบัญชาการ. ข้อมูลโรงเรียน ตชด. ประจำปี 2561. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2561.

นโยบายวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ยุทธศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม 20 ปี. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2560.

พลิน ภู่อรุณ. การจัดการธุรกิจร่วมสมัย: กรอบแนวคิดใหม่ทางการจัดการในการสร้างและพัฒนาพลวัตในการแข่งขัน. กรุงเทพฯ : เอกพิมพ์ไทย, 2546.

สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. สรุปสังเคราะห์และขอเสนอ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

พัฒนาชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สำนักงาน. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.). แม่ฮ่องสอน : ม.ป.ท., 2554.

วิทยานิพนธ์

ถนอม ม่วงกล่อม. “การประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษากรณี องค์การบริหารส่วนตำบลคอกกระบือ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร”. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2543.

ประชัย ศรีจามร. “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษา ตำบลป่าน้อยอ้อ
ดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549.

สมยศ พุ่มหว่า. “การพัฒนาชนบท”. ภาควิชาพัฒนาการเกษตร, คณะทรัพยากรธรรมชาติ,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2534.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. “คู่มือการจัดการความรู้ชุมชนวัดปรณาวาส:
กระบวนการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง”. (ออนไลน์). 2562.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของประเทศไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้
จาก : <https://fb.me/prachatai>. 2556.

ภาษาต่างประเทศ

Chawla, S. & Renesch, J. Learning organizations: Developing cultures for tomorrow’s workplace.
Portland, Or: Productivity Press. 1995.

Cohen John M. & Uphof, Norman T. Participation’s Place in Rural Development, Seeking Clarity
Through Specificity. World Development, Vol 213) 1980.

Dixon, N. The organizational learning cycle. How we can learn collectively. London:
McGraw-Hill. 1994.

Heskett , J.L. “Lessons in the Service Sector”. In C.H. Lovelock, Managing Services: Marketing,
Operations and Human Resources. Englewood Cliffs, MJ : Prentice Hall) 1988.

Marquardt, M. J. & Reynolds, A. The Global learning organization. Burr Ridge: Irwin
Professional Publishing. 1994.

Rastogi, P.N. Knowledge management and intellectual capital-the new virtuous reality of
competitiveness. Human Systems Management. 2000.

ภาคผนวก

ผนวก ก

ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์

วิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทาง

สังคมในชุมชนชายแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำชี้แจง :

1. ประเด็นคำถามสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอน”

2. ขอให้ท่านตอบข้อคำถามทุกข้อตามความคิดเห็นของท่าน คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงพัฒนาในการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายยิ่งขึ้น โดยแบ่งประเด็นคำถามออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

1. ชื่อ – นามสกุล.....
2. อายุ
3. วุฒิการศึกษา
4. อาชีพ/ตำแหน่ง/หน่วยงานในปัจจุบัน
5. ประวัติการทำงาน.....
6. ว/ด/ป. สัมภาษณ์.....
7. สถานที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์ดังนี้

1. ท่านคิดว่าสภาพปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการ ศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นลักษณะอย่างไร และด้านใดมากที่สุด (เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจน ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีสารสนเทศ วัฒนธรรมประเพณี หรืออื่น ๆ)

ตอบ

.....

.....

.....

2. จากปัญหาข้อ 1 ตำรวจตระเวนชายแดนได้มีบทบาทหรือมีส่วนช่วยในการจัดการ ความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนดังกล่าวด้วยวิธีการอย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการความเสี่ยงทางสังคมในชุมชน ชายแดนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมปัจจุบันและอนาคต ควรมีลักษณะ ใด

ตอบ

.....

.....

.....

พล.ต.ต.ณัฐ สิงห์อุดม
นักศึกษาลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61
ประจำปี 2562

ผนวก ข

ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย

คู่มือ

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ ผอ.๓ บก.อก.บช.ตชด. โทร. ๕๑๓๑๒

ที่ ๐๐๓๐.๑๓๑/-

วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เรียน พล.ต.ต.วันชาติ คำเครือคง รอง ผบช.ตชด.
 พล.ต.ต.สมเกียรติ เนื้อทอง ผบก.สสน.บช.ตชด.
 พล.ต.ต.เฉลิมพล จินตรัตน์ ผบก.อก.บช.ตชด.
 พล.ต.ต.รุ่งสุริยา เผือกประพันธ์ ผบก.ตชด.ภาค ๓
 พ.ต.อ.ปรีชา วั่งปรีชา กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๓๓
 พ.ต.ท. นิรันดร์ ไชยรัตน์ ผู้บังคับกองร้อยปฏิบัติการที่ ๓๓๗

ตามที่ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้มอบหมายให้ พล.ต.ต.ณัฐ สิงห์อุดม ตำแหน่ง ผบก.ตชด.ภาค ๒ เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑ - ๑๓ กันยายน ๒๕๖๒ ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ รุ่นที่ ๖๑ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๒ ซึ่งในหลักสูตรดังกล่าวกำหนดให้ผู้ศึกษาจัดทำผลงานวิจัย จำนวน ๑ เรื่อง ได้แก่ “การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน
๒. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน
๓. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน

เพื่อให้ข้อมูลของผลงานวิจัยมีความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนในอนาคต จึงขอความอนุเคราะห์มายังท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาวิจัย เพื่อให้ข้อมูลสำคัญตามประเด็นคำถามแนบท้าย ทั้งนี้ ได้มอบหมายให้ ด.ต.หญิง ดร.อนันตาพร อุปลัมภ์ ตำแหน่ง ผบ.หมู่ ผอ.๓ บก.อก.บช.ตชด. เป็นผู้แทนในการประสานการปฏิบัติ หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘-๙๒๔๔๕-๒๐๗๔

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

พล.ต.ต.

(ณัฐ สิงห์อุดม)

ผบก.ตชด.ภาค ๒

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน
๑๒๗๙ ถนนพหลโยธิน แขวงพญาไท
เขตพญาไท ๑๐๕๐๐

๑๗ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เรียน หัวหน้าพัฒนาสังคม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
หัวหน้าปฐมการศึกษา อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
หัวหน้าสาธารณสุข อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ผู้ใหญ่บ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ประเด็นคำถามสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด
๒. เอกสารประกอบบทที่ ๑ บทนำ จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้มอบหมายให้ พล.ต.ต.ณัฐ สิงห์อุดม ตำแหน่ง ผบก.ตชด.ภาค ๒ เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๑ - ๑๓ กันยายน ๒๕๖๒ ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ รุ่นที่ ๖๑ ประจำปีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งในหลักสูตรดังกล่าวกำหนดให้ผู้ศึกษาจัดทำผลงานวิจัย จำนวน ๑ เรื่อง ได้แก่ “การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ซึ่งกำหนดพื้นที่เป้าหมายคือ ชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน

๒. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน

๓. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้ตำรวจตระเวนชายแดน

เพื่อให้ข้อมูลของผลงานวิจัยมีความถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนในอนาคต จึงขอความอนุเคราะห์มายังท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาวิจัยเพื่อให้ข้อมูลสำคัญตามประเด็นคำถามแนบท้าย ทั้งนี้ ได้มอบหมายให้ ด.ต.หญิง ดร.อนันดาพร อุปถัมภ์ ตำแหน่ง ผบ.หมู่ ฝอ.๓ บก.อก.บช.ตชด. เป็นผู้แทนในการประสานการปฏิบัติ หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘-๙๒๔๔-๒๐๗๙ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

พลตำรวจตรี

(ณัฐ สิงห์อุดม)

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน
โทร. ๐ ๒๒๗๙ ๙๕๒๐-๓๔ ต่อ ๕๑๓๑๒

ผู้บังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๒

ผนวก ค

สัมภาษณ์

เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2562 เวลา 13.30 น.

ณ ห้องทำงาน รองผู้บัญชาตำรวจตระเวนชายแดน ชั้น 5 อาคารจตุลระพราหมณ์

พล.ต.ต. วันชาติ คำเครื่อง
รองผู้บัญชาตำรวจตระเวนชายแดน

โดยผู้ช่วยวิจัย ค.ต.หญิง ดร.อนันตาพร อุปถัมภ์

สัมภาษณ์

เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2562 เวลา 13.30 น.
ณ ห้องทำงาน ผู้บังคับการอำนวยการ ชั้น 4 อาคารจตุลระพราหมณ์
พล.ต.ต. เฉลิมพล จินตรัตน์ ผู้บังคับการอำนวยการ
กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

สัมภาษณ์

เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2562 เวลา 13.30 น.

ณ ห้องทำงาน ผู้บังคับการฝ่ายสนับสนุน ชั้น 3 อาคารกองบังคับการฝ่ายสนับสนุน

พล.ต.ต. สมเกียรติ น้อยทอง ผู้บังคับการฝ่ายสนับสนุน
กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

สัมภาษณ์

เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2562 เวลา 10.30 น.

ณ ห้องประชุมอาเซียน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ชั้น 7

พ.ต.ท. นิรันดร์ ไชยรัตน์ ผู้บังคับกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 337

อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ พลตำรวจตรี ณิชู สิงห์อุดม

วัน เดือน ปีเกิด

การศึกษา - โรงเรียนเตรียมทหาร (รุ่นที่ 22)
 - โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (รุ่นที่ 38)
 2532 หลักสูตรผู้บังคับกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน
 2534 หลักสูตรชั้นนายพัน (เหล่าทหารราบ) รุ่นที่ 56
 2541 หลักสูตรหลักประจำ ชุดที่ 76 โรงเรียนเสนาธิการทหาร
 2545 หลักสูตร ผู้กำกับการ รุ่นที่ 44 ปี
 2556 หลักสูตร การบริหารงานตำรวจชั้นสูง (บตส.) รุ่นที่ 36

ประวัติการทำงานโดยย่อ

2528 ผบ.มว. กองร้อยที่ 1 กก.ตชด.เขต 2 อ.อรัญประเทศ จ.ปราจีนบุรี (เดิม)
 2529 ปจผ.1 กก.ตชด.12 อ.อรัญประเทศ จ.ปราจีนบุรี (เดิม)
 2532 ผบ.มว.(ทนท.รอง ผบ.ร้อย) ร้อย ตชด.124 กก.ตชด.12 อ.อรัญประเทศ
 จ.ปราจีนบุรี (เดิม)
 2534 ผบ.มว.(ทนท.รอง ผบ.ร้อย) ร้อย ตชด.125 กก.ตชด.12 อ.อรัญประเทศ
 จ.ปราจีนบุรี (เดิม)
 2534 หน.ผ.3 กก.ตชด.14 อ.เมือง จ.ประจวบคีรีขันธ์
 2540 หน.ผ.3 กก.อก.บก.ตชด.ภาค 1
 2542 รอง ผกก.ตชด.24 อ.เมือง จ.อุตรธานี
 2548 ผกก.ฝอ.2 บก.อก.บช.ตชด.
 2552 ผกก.ฝอ.3 บก.อก.บช.ตชด.
 2553 ผกก.ตชด.12 อ.อรัญประเทศ จ.สระแก้ว
 2554 รอง ผบก.อก.บช.ตชด.

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้บังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 2

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนรู้การเรือนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลออ่าเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัย พล.ต.ต. ณัฐ สิงห์อุดม หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ตำแหน่ง ผู้บังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 2

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ที่มุ่งเน้นพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเป็นหลัก ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวในการแสวงหาความรู้ความก้าวหน้าจากความทันสมัยของเทคโนโลยี และระบบการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่ การดำเนินวิถีชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย ถนนหนทาง การบริโภค และศีลธรรม จริยธรรม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตมากจนเกินความจำเป็น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมธรรมชาติถูกทำลาย

ชุมชนชายแดน รับเอารูปแบบการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น ค่านิยมครอบงำความคิด การบริโภค และการแต่งกาย ซึ่งไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้องทำให้เกิดผลต่อวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิต นำมาซึ่งตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงทางสังคมได้ง่ายขึ้น เพราะความเสี่ยงทางสังคมต่าง ๆ มาพร้อมกับความเจริญต่าง ๆ ที่สร้างความสูญเสียหรือความเสียหายให้ชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่ติดพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าต่างๆ มีความห่างไกลคมนาคม ถนนหนทาง ไฟฟ้าเข้าไม่ถึง มีความเป็นอยู่ยากลำบาก และได้รับการบริการจากภาครัฐน้อย มีภาษาและวัฒนธรรมต่างกัน ต้องเผชิญกับภัยอันตรายจากโจรผู้ร้ายตามแนวชายแดน เพราะยังคงมีสถานการณ์ไม่สงบในบางพื้นที่ จึงมีความเสี่ยงและล่อแหลมสูงต่อการเข้าถึงของปัญหาภัยคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้าน แม้ว่าจะไม่มีปรากฏเป็นภัยคุกคามด้วยกำลังโดยตรงก็ตาม แต่ก็ได้มีการแทรกซึมผ่านเข้า-ออกตลอดแนวชายแดน ซึ่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยแบ่งปัญหาชุมชนชายแดนออกเป็น 2 ด้านคือ

1. ปัญหาด้านความมั่นคงชายแดน เป็นปัญหาอาชญากรรม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองหาสินค้านำเข้าผิดกฎหมาย

ทั้ง 4 ปัญหาดังกล่าว ส่วนใหญ่ใช้ช่องทางธรรมชาติในการผ่านเข้า-ออก โดยนำ คน สินค้า และการบริการที่ผิดกฎหมาย เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นป่าเขา ยากต่อการควบคุม จับกุม และสกัดกั้นได้อย่างครอบคลุมทุกช่องทางได้ รวมถึงจำนวนเจ้าหน้าที่จัดวางประจำจุดไม่เพียงพอด้วย ปัญหาทั้ง 4 ด้านนี้ เมื่อผ่านเข้ามาฝั่งไทยแล้ว จะใช้ชุมชนชายแดนเป็นแหล่งพักพิง หลบซ่อน และพักยา รวมถึงใช้เส้นทางป่า เพื่ออกเขาเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด ขบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมือง และการค้าไม้ เป็นต้น ดังนั้น ชุมชนชายแดนจึงตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการดึงประชาชนในชุมชนชายแดนเพื่อหาสมาชิกแนวร่วม ชักจูง และสนับสนุนไปในทางที่ผิดกฎหมาย หรือหลงผิดไปร่วมมือด้วยได้โดยง่าย ขณะเดียวกัน ประชาชนชุมชนชายแดนก็มีปัญหาในข้อ 2 คือ

2. ปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน คือ การขาดการศึกษาและการเรียนรู้ การเข้าถึงไม่ถึงของข้อมูลข่าวสารและการบริการของรัฐ ความเสื่อมถอยของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม และปัญหาความยากจนและคุณภาพชีวิต

ปัญหาทั้ง 4 ด้านที่เกิดขึ้นในชุมชนชายแดนในปัจจุบัน ประชาชนชุมชนชายแดนขาดภูมิคุ้มกันจากผลกระทบดังกล่าว ตามไม่ทันต่อความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนของสังคม ส่งผลให้เด็ก เยาวชน และประชาชนตกเป็นเหยื่อของปัญหาอาชญากรรมตามแนวชายแดนในอนาคต และทำให้ความรู้สึกของประชาชนไม่มั่นคงปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน เกิดความหวาดกลัวที่จะได้รับอันตรายผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าวที่จะเกิดขึ้น

การจัดการความรู้ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาระดับความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดน ที่อาจจะเกิดขึ้นจากผลของสถานการณ์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น และเพื่อสร้างและเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนชายแดนเข้มแข็ง สามารถป้องกันภัยอันตรายได้ สร้างความมั่นคงพื้นที่ชายแดนในระดับท้องถิ่นและเศรษฐกิจของประชาชนทั้งสองประเทศ ตลอดจนช่วยให้ตำรวจตระเวนชายแดนได้รวบรวมองค์ความรู้ปัญหาที่เป็นความเสี่ยงทางสังคม วิธีการจัดการ/ถ่ายทอดความรู้ และแนวทางการพัฒนา/เสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ให้เกิดความเข้มแข็งในการจัดการความรู้ของชุมชนตนเองอย่างยั่งยืน และนำผลการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการความรู้ด้านอื่น ๆ ในเขตบริการ โรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้มาประกอบการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการประจำปีของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ในการแก้ไข

ปัญหาสังคมชุมชนชายแดนได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมบนพื้นฐานของความแตกต่างของพื้นที่ สถานการณ์ ภาษา และวัฒนธรรมประเพณี นำไปสู่การพัฒนาชุมชนชายแดนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาความเสี่ยงทางสังคม
2. การจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคม
3. และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาในการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมปัจจุบันและอนาคตของชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอมะเข่เรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคมในชุมชนชายแดนเขตบริการศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดน รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและต่างประเทศ
2. ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการทำงานพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา ซึ่งกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ 10 ท่าน ดังนี้
 - 2.1 ผู้บริหารกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 3 คน
 - 2.2 หัวหน้าหน่วยงานร่วมบูรณาการกับครู รร.ตชด. จำนวน 3 คน
 - 2.3 ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 1 คน
 - 2.4 ผู้นำชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 3 คน
3. พื้นที่เป้าหมาย : ชุมชนเขตบริการศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่เหลอ อำเภอมะเข่เรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา : ดำเนินการศึกษา ระหว่างเดือน 16 ต.ค.61 – 31 ส.ค.62

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. การรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลแบบทฤษฎี โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความเสี่ยงทางสังคม

ข้อมูลปฐมภูมิ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านพื้นที่และปัญหาสังคมในชุมชนชายแดน จำนวน 10 คน ขณะดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สามารถดำเนินการการพร้อมกับการตรวจสอบข้อมูล ด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation) เป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย และด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการทบทวนข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้อามีความน่าเชื่อถือยอมรับและสมบูรณ์ ครบถ้วนยิ่งขึ้น

2. การจัดระเบียบข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิดังที่กล่าวมาแล้ว จากนั้นนำข้อมูลมาจัดระเบียบและตรวจสอบถูกต้อง (Validity) ความสมบูรณ์ของข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะเตรียมข้อมูลไว้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล เพื่อแยกแยะให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ เป็นประเด็นรายชื่อของวัตถุประสงค์ เพื่อตอบตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

สรุป

สภาพปัญหาความเลื่อมล้ำทางสังคมในชุมชนชายแดน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ขาดการศึกษา การเรียนรู้หนังสือต่ำ โดยเฉพาะอายุ 30 ปีขึ้นไป ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ แต่พูดภาษาไทย สื่อสารกันได้บ้าง และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้และการรับรู้ความเสี่ยงยังอยู่ในระดับต่ำ ส่วนใหญ่รับรู้จากทีวี มือถือ และผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์เตือนภัย รวมถึง ครู utsch. ฝากนักเรียนไปบอกผู้ปกครอง รวมถึงการเข้าถึงการบริการของรัฐและการเข้าถึงทรัพยากรได้น้อย เช่นเดียวกัน ทำให้ประชาชนไม่ได้รับความเท่าเทียมและมีความเหลื่อมล้ำในสังคมค่อนข้างสูงอยู่ จึงเป็นสาเหตุของความยากจนคือ ประชาชนส่วนใหญ่มีความขัดสนด้านรายได้ การศึกษาน้อย มีความรู้ทางการเงินต่ำ มีหนี้สิน ปัญหาการกระจายรายได้และความเจริญ ไม่สามารถเข้าถึงบริการ/ความช่วยเหลือต่าง ๆ จากภาครัฐได้ วิถีชีวิตถูกทำลาย ปัญหาด้านขาดศีลธรรมและคุณธรรม อดายมุข และสารเสพติด ปัญหาสุขภาพอนามัย จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาเสพติด ที่แพร่ระบาดในชุมชน เด็ก เยาวชน และประชาชนเสี่ยงต่อการเสพยา จำหน่าย นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมในชุมชนที่จะตามมา รวมถึงปัญหาครอบครัว ชุมชนถึงความรุนแรงในสังคม และความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคมด้วย รวมถึงการผูกเรือนของประเพณีและวัฒนธรรม ทักษะองค์ความรู้และภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่สูญหายไปและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และมลพิษ

ทางอากาศที่เกิดจากการเผาป่า ซึ่งที่ผ่านมาจังหวัดแม่ฮ่องสอนเจอวิกฤติด้านมลพิษทางอากาศที่รุนแรง สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนอย่างมาก เหตุส่วนหนึ่งมาจากประชาชนเผาไร่เพื่อทำกิน ซึ่งมีชุมชนชายแดนทั้ง 2 ฝั่ง ยังประพฤติปฏิบัติแต่ดั้งเดิมมาคือ เผาไร่เพื่อเตรียมเพาะปลูกเกษตรกรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นปัญหาสังคมและอาชญากรรมในชุมชนชายแดน และยังพบอีกว่า เป็นปัญหาสังคมส่งผลถึงการลดลงของความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความผูกพัน และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วย

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการจัดการความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขความเสี่ยงในชุมชนด้วยความร่วมมือจากประชาชน ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และครู ตชด. ซึ่งที่ผ่านมาการจัดการดังกล่าว ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว แต่ไม่ได้เก็บข้อมูลไว้เป็นหลักฐาน รวมถึงไม่ดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและไม่จริงจังหรือต่อเนื่อง ทำให้ผู้วิจัยอยากศึกษาถึงเรื่องนี้ เพื่อหาแนวทางการดำเนินการที่ชัดเจน เก็บรวบรวมไว้ใช้อ้างอิงต่อไป ดังนี้

1. การให้การศึกษาและเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร คือ ครู ตชด. มีหน้าที่ในการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน นอกเหนือจากนั้นสอนพิเศษให้ประชาชนในชุมชนให้อ่านออกเขียนได้ เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารกันเข้าใจ เพราะการพัฒนาจะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องพัฒนาคนก่อน ให้คนมีความรู้ เข้าใจ และเห็นประโยชน์ต่อสิ่งที่พัฒนา จนนำไปสู่การให้ความร่วมมือคิด ร่วมทำในการพัฒนาชุมชนไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างยั่งยืน จนประชาชนในชุมชนให้ความเชื่อมั่น ศรัทธา และไว้วางใจ ครู ตชด. ในการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้านและได้รับเชิญเป็นคนกลางในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาของผู้นำชุมชนได้ เพราะครู ตชด. คือ ที่พึ่งของประชาชนในชุมชนในทุกเรื่องของการดำเนินชีวิตที่เป็นปัญหา

2. การพัฒนาศักยภาพ ครู ตชด. ก่อนพัฒนาประชาชน ชุมชนในหมู่บ้าน ครูต้องมีองค์ความรู้และเข้าใจกระบวนการสำคัญต่าง ๆ ของหลักการพัฒนาและหลักของการมีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้ชุมชน เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง พัฒนาการให้มีคุณภาพ และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนให้ดีขึ้น ครู ตชด. จึงต้องพัฒนาความรู้และเรียนรู้ให้เท่าทันกับองค์ความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยส่ง ครู ตชด. ไปฝึกทบทวน อบรมหลักสูตรต่าง ๆ ทั้งเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของเด็กนักเรียน และหลักสูตรอื่น ๆ ที่ต้องนำมาถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในหมู่บ้าน

3. การฝึกอาชีพให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ในส่วนนี้ ครู ตชด. ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาในการประกอบอาชีพ เป็นการเพิ่มองค์ความรู้ใหม่ ๆ เช่น การเพาะเห็ด การเย็บปักถักผ้า สิ่งประดิษฐ์ การเกษตรใหม่ ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าของผลผลิตและเพิ่มมูลค่าราคา โดยใช้ต้นทุนทางสังคมและต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่แล้วมาปรับกับองค์ความรู้

ใหม่ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ภายใต้ความพอเพียง เหมาะสมกับรายได้ตนเอง ไม่มีหนี้สิน รู้จักออม และวางแผน

4. จัดศูนย์บริการความรู้หรือศูนย์แห่งการเรียนรู้ ประชาชน ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และครู ตชด. ร่วมกันคิด วางแผน ร่วมทำ ในการจัดตั้งศูนย์เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นต่อชุมชน ชุมชนจะได้เรียนรู้ รับรู้ข้อมูลข่าวสารได้บ้าง โดยใช้ รร. ตชด. เป็นศูนย์บริการความรู้ให้กับประชาชน หน่วยงาน และผู้ที่สนใจศึกษา ค้นคว้า

5. การมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และครู ตชด. ในการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงการร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน โดยใช้ รร. ตชด. เป็นศูนย์บริการติดต่อประสานงานความร่วมมือระหว่างประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจาก ครู ตชด. มีความใกล้ชิดกับประชาชน และประชาชนให้ความไว้วางใจมากที่สุด จึงสามารถเป็นตัวกลางหรือตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน ผู้นำชุมชน ให้มีความเข้าใจที่ตรงกันได้ง่ายขึ้น

6. การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ครู ตชด. มุ่งให้เด็ก เยาวชน และประชาชน มีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ร่วมกันอนุรักษ์ โดยเชิญนักปราชญ์มาถ่ายทอดองค์ความรู้กับเด็กและเยาวชนให้รุ่นสู่รุ่น มิให้สูญหายไป

7. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เชิญชวนประชาชนในชุมชนปลูกป่าทดแทนในวันสำคัญ ๆ ตระหนักถึงคุณค่าและช่วยคิด ช่วยเฝ้าระวังป้องกันและฟื้นฟู ทดแทนให้คงอยู่ตลอดไป และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. จัดให้ รร.ตชด. เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ในชุมชน และเป็นศูนย์ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

2. นำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการจัดการความรู้ชุมชนอย่างเป็นระบบ เช่น การสืบค้น รวบรวม จัดเก็บ ระบบฐานข้อมูล เครื่องไม้เครื่องมือให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพพื้นที่ชายแดนอย่างเป็นรูปธรรม

3. ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน